

Om rättsmissbruk i aktiebolagsrätten*

Särskilt om majoritetsmissbruk

(Del I av II)

Av docenterna JESSICA ÖSTBERG¹ och HANNA ALMLÖF²

I denna artikelserie om två delar undersöks om det i svensk rätt finns en princip om rättsmissbruk, vad den närmare innebär, särskilt utifrån ett aktiebolagsrättsligt perspektiv, och vilka rättsföljder den kan aktualisera. Vidare analyseras förhållandet till lojalitetsplikten. Syftet är ytterst att utreda om det i svensk aktiebolagsrätt finns en allmän rättsprincip innebärande ett förbud mot majoritets- respektive minoritetsmissbruk. I denna Del I av artikelserien behandlas främst principen om rättsmissbruk och majoritetsmissbruk. I Del II fokuserar vi på minoritetsmissbruk.

1 Inledning

Principen om rättsmissbruk, ibland kallad förbudet mot rättsmissbruk³, är en allmän rättsprincip som har anor i romersk rätt och den är numera väl etablerad i EU-rätten och i flera europeiska rättsordningar. I grunden kan den sägas ha kopplingar till naturrätten och moraliska och etiska aspekter,⁴ men den har i många rättsordningar konkretiserats genom lagbestämmelser eller i rättstillämpningen. I svensk rätt finns det vissa lagbestämmelser som kan sägas ge uttryck för principen och den har behandlats i viss utsträckning i rättspraxis och doktrin. Principens närmare innebörd är dock något oklar. Detta gäller i hög grad också inom området för aktiebolagsrätt, även om det finns ett antal specifika bestämmelser i aktiebolagslagen (2005:551, "ABL") som kan sägas ge uttryck för principen.

I den här artikelserien om två delar analyserar och diskuterar vi, utifrån främst ett komparativt perspektiv, principen om rättsmissbruk i

* Denna artikel har genomgått kvalitetsgranskning genom s.k. peer review (granskning av jämlike). I artikeln beaktas rättsläget per mars 2023.

¹ Docent, universitetslektor vid Linköpings universitet från och med 1 mars 2024. Avdelningsledare för bolags- och värdepappersavdelningen vid Stockholm Centre for Commercial Law.

² Docent, universitetslektor vid Linköpings universitet samt forskare vid CeFEO — Centre for Family Entrepreneurship and Ownership.

³ Se bl.a. Munukka, J., 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt', i Schultz, M., (red.) *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I, Stockholm 2008*, s. 135–164, på s. 139. I denna artikelserie använder vi genomgående begreppet principen om rättsmissbruk i likhet med Lennander, G., 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande', i Edlund, L., m.fl. (red.), *Festskrift till Stefan Lindskog, Jure 2018*, s. 421–440 på t.ex. s. 421 och 440. I praktiken innebär den ett förbud mot rättsmissbruk.

⁴ Se angående principers koppling till moral och rättvisa t.ex. Dworkin, R., *Taking Rights Seriously*, Harvard University Press 1977, s. 39. Se även Taxell, L.E., *Rätt och Demokrati*, Åbo akademi 1976, s. 185 f.

aktiebolagsrätten⁵ med fokus på majoritets- respektive minoritetsmissbruk. Syftet är ytterst att söka bringa klarhet i frågan om det i svensk aktiebolagsrätt finns en allmän rättsprincip innebärande ett förbud mot majoritets- respektive minoritetsmissbruk.⁶

Denna artikel inleds under avsnitt 2 med en undersökning av innebörden av principen om rättsmissbruk med fokus på den allmänna förmögenhetsrätten, EU-rätten och aktiebolagsrätten, inklusive en översikt av de rättsföljder som kan aktualiseras vid rättsmissbruk. Vidare analyseras kort principens relation till lojalitetsplikten. Rättsmissbruk är en intressant, men komplex och i svensk rätt förhållandevis outvecklad rättsfigur. Av utrymmesskäl har vi nödgats koncentrera framställningen till vissa aspekter som är av särskilt intresse. Avsnitt 2 har vissa, om än begränsade, komparativa inslag, då principen återfinns i flera europeiska rättsordningar. Därefter behandlas i avsnitt 3 hur den svenska lagstiftaren har utformat regleringen i aktiebolagslagen för att skydda minoritetsaktieägare mot bland annat maktmissbruk. Avsnitt 3 innehåller också en komparativ utblick i form av så kallade ”Länderberichte” omfattande norsk, tysk, engelsk och amerikansk rätt⁷. I avsnitt 4 analyseras huruvida det i svensk rätt finns en allmän rättsprincip innebärande ett förbud mot majoritetsmissbruk och hur den i så fall förhåller sig till andra relevanta normer. Under avsnitt 5 sammanfattas resultatet av undersökningen.

I artikelseriens andra del behandlas särskilt minoritetsmissbruk.⁸ I den artikeln behandlas även förekomsten och innebörden av den kontraktuellt grundade lojalitetsplikten mellan aktieägare i fåmansbolag något mer ingående, då frågan om eventuellt minoritetsmissbruk aktualiseras framför allt i fåmansbolag, särskild ägarledda aktiebolag, i vilka aktieägarna tar aktiv del i verksamheten.⁹ Detta är för övrigt också

⁵ I stora delar kan dock vad som anförs tillämpas även i förhållande till andra associationer, inte minst föreningar.

⁶ Hur allmänna rättsprinciper uppkommer och bör tillämpas är en intressant fråga som behandlas av bl.a. Taxell, L.E., *Avtal och rättsskydd*, Åbo akademi 1972, s. 73–82, Dworkin, *Taking Rights Seriously*, s. 39–63, Holm, A., *Den avtalsgrundade lojalitetsplikten — en allmän rättsprincip*, Linköpings universitet 2004, s. 199–222 och Schultz, M., ’Hur skapas en allmän rättsprincip? Exemplet obehörig vinst’, i Lindskog, S. m.fl., (red.) *Festschrift till Jan Kleineman*, Jure 2021, s. 737–760. Att Högsta domstolen erkänner allmänna rättsprinciper vid sidan av lagregler framgår bl.a. av NJA 2013 s. 117, där domstolen konstaterar att lojalitetsplikten utgör en allmän rättsprincip samt av NJA 2016 s. 962, där den icke-lagstadgade omsorgsplikten bekräftas. Förekomsten av en kontraktuell lojalitetsplikt bekräftas vidare i t.ex. NJA 2017 s. 203, NJA 2017 s. 1195, NJA 2021 s. 943 och NJA 2022 s. 3.

⁷ Bolagsrätten är en delstatlig angelägenhet, varför uttrycket amerikansk rätt är något missvisande. Det används dock genomgående i syfte att förenkla läsningen.

⁸ Att missbruk av minoritetsskyddet förekommer noterades redan i SOU 1941:9 s. 23.

⁹ En lojalitetsplikt mellan aktieägare i fåmansbolag kan föreligga på rent kontraktuell grund eller, om samarbetet mellan aktieägarna utgör ett enkelt bolag, på associationsrättslig grund, se vidare avsnitt 3.1 nedan. Då även ett enkelt bolag vilar på kontraktuell grund har den associationsrättsligt grundade lojalitetsplikten ytterst kontraktuell grund.

ett av skälen till att bestämmelsen i 10 kap. 28 § ABL har avgränsats till att omfatta enbart privata bolag.¹⁰

2 Rättsmissbruk — en allmän rättsprincip

2.1 Allmänt om rättsmissbruk

Principen om rättsmissbruk har rötter i romersk rätt genom läran om *aemulatio* respektive *exceptio (doli generalis)*.¹¹ Den är också väl etablerad i framför allt de germanska rättsordningarna, där den har befästs i lag, i tysk rätt genom framför allt §§ 226¹² och 242¹³ Bürgerliches Gesetzbuch ("BGB") och i schweizisk rätt i art 2¹⁴ Schweizerisches Zivilgesetzbuch.¹⁵

Rättsmissbruk kan föreligga då "part utövar en rättighet för att tillgodose ett intresse som är annat än det vilket rättsordningen avsett att skydda och som inte kan godtas".¹⁶ Rättsmissbruk kan också sägas föreligga om en rättighet utnyttjas bortom rättighetens gränser, rättigheten sträcker sig med andra ord inte så långt som den utnyttjats.¹⁷ I den bemärkelsen förutsätter tillämpning av principen ett teleologiskt angreppssätt, eftersom det är reglernas ändamål som får en avgörande betydelse. På så sätt fungerar principen som en säkerhetsventil i det juridiska systemet för att motverka en alltför bokstavstrogen tolkning av regler, vilken anses leda till ett icke godtagbart resultat med beaktande av regelns ändamål.¹⁸ Principen kan av domstolarna tillämpas

¹⁰ Se prop. 2019/20:194 s. 61 och Ds 2015:25 s. 54 f.

¹¹ Se Gordley, J. 'The Abuse of Rights in the Civil Law Tradition', i de la Feria, R. och Vogenauer, S. (red.) *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, Bloomsbury Publishing 2011, s. 33–46, på s. 33 f. Se även Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt' i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 135 f.

¹² Bestämmelsen lyder på engelska: "The exercise of a right is not permitted if its only possible purpose consists in causing damage to another."

¹³ Bestämmelsen lyder på engelska: "An obligor has a duty to perform according to the requirements of good faith, taking customary practice into consideration." Se även BGH, Urteil 16.11.2005 – IV ZR 120/04.

¹⁴ Första stycket i bestämmelsen motsvarar i huvudsak § 242 BGB. Andra stycket lyder enligt följande på engelska: "The manifest abuse of a right is not protected by law".

¹⁵ Se vidare t.ex. Fritz, M. *Förbudet mot rättsmissbruk i EU-rätten: En förändrad avvägning mellan rättssäkerhet och rättvisa i den svenska skatterätten*. Lunds universitet, Media-Tryck 2020, s. 31–36, som bl.a. framhåller att i den romerska rätten rörde missbruket enbart civilrättsliga relationer och Gordley, 'The Abuse of Rights in the Civil Law Tradition' i *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 34–41. Snell anmärker att rättsmissbruksinstitutet fick erkännande i kontinental rätt tidigare än i common law-länder, se Snell, J., 'The Notion of and a General Test for Abuse of Rights: Some Normative Reflections' i *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 219–231, på s. 220 f.

¹⁶ Se SOU 1974:83 s. 155 och Lennander, 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande', i Edlund, L., m.fl. (red.), *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 422. Se även Grönfors, som har uttryckt att "När någon uppenbart missbrukar systemets regler till sin egen vinning och annans skada måste rättsordningen kunna försvara sig". Grönfors, K. *Missbruk av privaträttens regler*, JT 1993–94, s. 170–172, på s. 172.

¹⁷ Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt', i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 162 f.

¹⁸ Se t.ex. Evald, J., *Retsmisbrug i formueretten*, Jurist- og Økonomforbundet, 2001, s. 42 och Fritz, *Förbudet mot rättsmissbruk i EU-rätten*, s. 21.

antingen självständigt eller inom ramen för tolkning och tillämpning av lag och rättspraxis.¹⁹ I ett enskilt fall måste samtliga omständigheter beaktas och en intresseavvägning göras.²⁰

Det krävs inte att det alltid är fråga om just missbruk av en *rättighet*, utan det kan också vara fråga om missbruk av en *rättsställning*.²¹ Lennander anser att särskilt oredligt rättsförvärv kan utgöra rättsmissbruk. Hon menar att principen ”innebär ett förbud mot att utnyttja ett rättsläge som vederbörande själv har skapat på ett klandervärt sätt” och framhåller att det kan handla om ”skapande av en rättighet eller av omständigheter som ligger till grund för uppkomsten av en rättighet eller också om ett förhindrande eller omintetgörande av en rätt för motparten till fördel för den agerande själv”.²² Det klandervärda består i att först utföra en så kallad orättshandling och sedan utnyttja resultatet av den.²³

Det är inte tillräckligt att en rättighet eller en rättsställning har brukats för ett motstridigt ändamål, utan avvikelsen måste vara kvalificerad på så sätt att den framstår som otillbörlig eller uppenbart orimlig.²⁴ Det har framförts att culpa normalt inte bör räcka, utan att någon form av illojalt syfte också torde krävas.²⁵ Ett graverande fall är det som brukar nämnas *chikan*, det vill säga när en rättighet utövas uteslutande i syfte att åsamka motparten skada.²⁶ Även skadegörande handlingar som företas utan saklig grund, utan rimliga skäl eller utan legitimt intresse har bedömts kunna utgöra rättsmissbruk.²⁷ Ett annat

¹⁹ Se Lennander, 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande' i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 422 och 429 f. Se dock Ramberg som synes vara av en annan uppfattning, Ramberg, C., www.avtalslagen2020.se, avsnitt 1.3.7, 12 juli 2022.

²⁰ Se Lennander, 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande' i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 430.

²¹ Se Lennander, 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande' i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 422 och Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt', i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 164. I rättskällorna förekommer även uttrycket ”missbruk av rätt”, se t.ex. Vogenauer, 'The Prohibition of Abuse of Law: An Emerging General Principle of EU Law' i *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 521–571, på s. 524 och s. 554–557. Terminologin i doktrinen framstår inte som helt konsekvent.

²² Se Lennander, 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande' i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 428 f.

²³ Se Lennander, 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande' i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 429.

²⁴ Se Truyen, F., *Aksjonaerens myndighetsmissbruk — en studie av asl./asal. § 5-21 og uskrevne misbruksprinsipper*, Cappelen Akademisk Forlag 2005, s. 65.

²⁵ Se t.ex. Lennander, 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande' i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 429. Annan uppfattning Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt' i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 161.

²⁶ Se SOU 1974:83 s. 155. Munukka poängterar bl.a. att principen om rättsmissbruk sträcker sig längre än till handlande i skadesyfte, se Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt' i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 162.

²⁷ Se Undén Ö., 'Om rättsmissbruk eller s.k. chikan', JFT 1938, s. 10–30, på s. 26 f. och Evald, *Retsmisbrug i formueretten*, s. 166. Undéns artikel utgör ett värdefullt historiskt, komparativt bidrag, men den har ett i viss mån begränsat värde som rättskälla med beaktande av den rättsutveckling som skett i Norden under de senaste decennierna. Undén synes själv jämställa rättsmissbruk med chikan. Det aktiebolagsrättsliga danska rättsfallet U.1999.1080.V, se not 29 nedan, utgör ett exempel på när den skadegörande parten ansågs ha handlat utan saklig grund. Se även

fall som Lennander nämner är att en person utnyttjar en rättighet på ett kvalificerat otillbörligt sätt.²⁸ Rättsmissbruk torde inte förutsätta ett aktivt handlande. Under vissa förutsättningar, främst om det finns en handlingsplikt, bör tvärtom även passivitet kunna utgöra rättsmissbruk.²⁹

Även missbruk av kontraktuella rättigheter kan utgöra rättsmissbruk.³⁰ Avtalade rättigheter bör sålunda inte få utövas på ett i förhållande till motparten otillbörligt sätt.³¹ Munukka behandlar flera typfall av rättsmissbruk av kontraktuella rättigheter. Ett exempel som nämns är att en avtalspart utnyttjar en ensidig bestämmanderätt på ett sätt som strider mot motpartens intressen.³² Andra exempel som diskuteras är utnyttjande av motpartens rättsvillfarelse, eget orsakande av avtalsavvikelse, obstruktion vid resolutiva och suspensiva villkor, spekulering vid påföljdsval, identifikation och bulvanskap.³³ I en kommentar till *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts* (2010) beskrivs (kontraktuellt) rättsmissbruk, som anses utgöra ett typfall av agerande i strid mot principen om *Good faith and fair dealing* (p 1.7), enligt följande:

It is characterised by a party's malicious behaviour which occurs for instance when a party exercises a right merely to damage the other party or for a purpose other than the one for which it had been granted, or when the exercise of a right is disproportionate to the originally intended result.³⁴

Lindskog, S. *Lagen om handelsbolag och enkla bolag, en kommentar*, (2019-08-21 version 3, JUNO), kommentaren till 1 kap., avsnitt 4.4.5.

²⁸ Se Lennander, 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande' i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 422. Se även Lindskog, *Lagen om handelsbolag och enkla bolag, en kommentar*, (2019-08-21 version 3, JUNO) kommentaren till 2 kap., avsnitt 5.3.3, not 151.

²⁹ Se t.ex. det danska rättsfallet U.1999.1080.V, där bolagsstämman vid äventyr av likvidation var tvungen att rösta för en fondemission för att anpassa aktiekapitalet till ändrad lagstiftning, innebärande ett högre kapitalkrav. En aktieägare som vägrade att rösta för emissionen ansågs skyldig att ersätta den andra aktieägarens skada på grund av underlåtenheten. Se vidare Engsig Sørensen, K., 'Duty of loyalty for shareholders — a possible remedy for conflicts in SMEs?', i Neville, M. och Engsig Sørensen, K. (red.) *Company Law and SMEs*, Thomson Reuters 2010, s. 127–170, på s. 133. Se även Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt' i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 152.

³⁰ Se Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt' i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 162 och Ramberg, www.avtalslagen2020.se, t.ex. avsnitt 12.2(1), 18 juli 2022.

³¹ Se Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt' i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 140 f.

³² Se Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt' i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 148. Ett sådant agerande torde för övrigt också strida mot lojalitetsplikten.

³³ Se Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt' i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 145–157.

³⁴ Kommentaren till p 1.7, <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2010/chapter-1/#1623699423674-aca9ca91-b496>. I kommentaren ges även exempel på förfaranden som kan utgöra rättsmissbruk och därmed strida mot punkten 1.7. Principen om *Good faith and fair dealing* i punkten 1.7 är oförändrad i UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (2016).

I fråga om förhållandet mellan principen om rättsmissbruk och lojalitetsplikten anför Munukka följande: ”rättsmissbruk kan därför uppfattas som ett specialfall av lojalitetsstridigt beteende. Omvänt kan man välja att föra in lojalitetsplikten under en mer allmän lära om rättsmissbruk”.³⁵ En viktig distinktion är dock att principen om rättsmissbruk inte förutsätter att det finns en avtalsmotpart. Det centrala är istället att en rättighet eller rättsställning missbrukas för ett ändamål som inte omfattas av rättighetens eller regelns skyddsomfång och som inte bör godtas av rättsordningen. Sätillvida är den principen mer vidsträckt. Lojalitetsplikten förutsätter däremot minst två parter och ett i någon mån förtroendefullt förhållande mellan dessa. Det strider normalt mot lojalitetsplikten att missbruka en rättighet till skada för motparten. Lojalitetsplikten är dock vidsträckt och kan omfatta långt mer än att träffa förfaranden som utgör rättsmissbruk.³⁶ Brott mot lojalitetsplikten utan överträdelse av principen om rättsmissbruk kan föreligga exempelvis när en styrelseledamot bedriver konkurrerande verksamhet eller bryter mot tystnadsplikten.

2.2 Särskilt om rättsmissbruk inom EU-rätten

I EU-rättslig praxis har det utvecklats ett unionsrättsligt förbud mot rättsmissbruk, främst inom skatteområdet, men även inom andra områden, inklusive bolagsrätten.³⁷ Inom EU-rätten ses principen om rättsmissbruk som en allmän, icke kodifierad rättsprincip som innebär att enskilda inte får missbruka unionsrätten eller åberopa den i bedrägligt syfte.³⁸ Principen om rättsmissbruk inom EU-rätten har formulerats enligt följande:

A given rule of law will not be applied where (1) a particular set of facts is clearly and unambiguously covered by the wording of the rule, but (2) the

³⁵ Det är likaså möjligt att betrakta principerna som sidoordnade, se Munukka, ‘Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt’ i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 143 f. och Evald, *Retsmisbrug i formueretten*, s. 301. Truyen menar att maktmissbruk, *myndighetsmissbruk*, kan betecknas som ett brott mot lojalitetsplikten, men avser då specifikt ett aktiebolagsrättsligt sammanhang, se Truyen, *Aksjonaerens myndighetsmissbruk*, s. 31. Jfr dock Gordley, ‘The Abuse of Rights in the Civil Law Tradition’ i *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 43, som framhåller att det finns ytterst lite att vinna på att klä ett avtalsbrott i missbruksskrud. Förhållandet mellan lojalitetsplikten och rättsmissbruk illustreras i det danska rättsfallet U 1981.300 H.

³⁶ Se Truyen, *Aksjonaerens myndighetsmissbruk*, s. 31 f., Evald, *Retsmisbrug i formueretten*, s. 268 och Engsig Sørensen, ‘Duty of loyalty for shareholders — a possible remedy for conflicts in SMEs?’ i *Company Law and SMEs*, s. 152 f.

³⁷ Se t.ex. dom av den 14 december 2000, Emsland, C-110/99, ECLI:EU:C:2000:695, dom den 21 februari 2006, Halifax, C-255/02, ECLI:EU:C:2006:121, dom den 22 november 2017, Cussens m.fl., C-251/16, ECLI:EU:C:2017:881 och dom den 26 februari 2019, N Luxembourg 1 m.fl., C-115/16 ECLI:EU:C:2019:134. Se även von Bahr, S. ‘Klargörande avgörande från EU-domstolen om rättsmissbruk’, *Skattenytt* 2019, s. 771–783.

³⁸ För en översikt, se Vogenauer, ‘The Prohibition of Abuse of Law: An Emerging General Principle of EU Law’ i *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 521–571.

result of applying the rule would be contrary to the purpose of that rule and (3) the person's reliance on the rule is abusive.³⁹

I EU-rätten har principen främst tillämpats i samband med så kallat förfarandemissbruk (jfr franskan *fraude à la loi*),⁴⁰ det vill säga transaktioner som inte genomförs i samband med normala affärs- transaktioner utan endast i syfte att genom missbruk erhålla förmåner som tillhandahålls genom gemenskapslagstiftningen.⁴¹ Principen har således fått störst betydelse inom den offentliga rätten i EU,⁴² och skiljer sig därför från sitt romerska ursprung.⁴³

I *mål C-110/99 Emsland* skapade EU-domstolen ett tvåstegstest för bedömning av missbruk, med ett objektiva och ett subjektiva rekvisit.⁴⁴ Den objektiva bedömningen går ut på att visa att tillämpningen av en bestämmelse strider mot dess ändamål, trots att bestämmelsens villkor formellt uppfylls.⁴⁵ Den subjektiva bedömningen handlar om att påvisa att personen haft en avsikt att erhålla den förmån som bestämmelsen medför.⁴⁶

I det så kallade kupongskattemålet⁴⁷ slog domstolen sålunda fast att den allmänna unionsrättsliga principen om rättsmissbruk ska tolkas så att myndigheter och domstolar, om det i ett enskilt fall har förekommit rättsmissbruk, måste vägra förmåner som formellt följer av EU-direktiv eller tillämpliga nationella bestämmelser. Det behövs således inte särskilda lagbestämmelser i nationell rätt för ett sådant ingripande, utan det följer av principen. Principen om rättsmissbruk har med andra ord, liksom andra delar av primärrätten, genomslagskraft oavsett hur EU:s sekundärrätt eller den nationella rätten är utformad. Det har i doktrinen konkluderats att sådana:

allmänna rättsprinciper [kan] ha omedelbara rättsliga verkningar och också få betydelse i horisontella relationer, dvs. de kan skydda enskildas rättigheter

³⁹ Vogenauer, 'The Prohibition of Abuse of Law: An Emerging General Principle of EU Law' i *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 530. Se även Schultz, M., 'Analys: HD-mål lyfter frågan om det allmännas ansvarsgrundande rättsmissbruk', Karnov Juridik, Rättsfallsanalyser.

⁴⁰ Fritz, Förbudet mot rättsmissbruk i EU-rätten, s. 23.

⁴¹ Jfr dom den 21 februari 2006, Halifax, C-255/02, ECLI:EU:C:2006:121, s. 68.

⁴² Fritz, Förbudet mot rättsmissbruk i EU-rätten, s. 43.

⁴³ Gordley, 'The Abuse of Rights in the Civil Law Tradition' i *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 42–45.

⁴⁴ Dom av den 14 december 2000, Emsland, C-110/99, ECLI:EU:C:2000:695, p. 52–53. Testet har fått viss kritik, se t.ex. Snell, 'The Notion of and a General Test for Abuse of Rights: Some Normative Reflections', i *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 219–231.

⁴⁵ Snell konstaterar att detta första rekvisit går hand i hand med EU-rättens teleologiska karaktär överlag, se Snell, 'The Notion of and a General Test for Abuse of Rights: Some Normative Reflections' i *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 225.

⁴⁶ Testet har utvecklats i senare praxis, däribland i dom den 21 februari 2006, Halifax, C-255/02, ECLI:EU:C:2006:121, där det förtydligas att personernas avsikt ska framgå av de objektiva omständigheterna.

⁴⁷ Dom den 26 februari 2019, N Luxembourg 1 m.fl., C-115/16 ECLI:EU:C:2019:134.

men de kan också innebära skyldigheter för enskilda. Det senare gäller för principen om rättsmissbruk.⁴⁸

Ett mål som rör rättsmissbruk kopplat till EU:s bolagsrätt är *mål C-373/97 Diamantis*. I det målet uttalades att ett (förbjudet) missbruk av EU-rätten föreligger:

om en aktieägare som åberopar artikel 25.1 i andra direktivet har väckt talan i syfte att till skada för bolaget uppnå fördelar som är rättsstridiga och som uppenbarligen inte har något samband med denna bestämmelses syfte.⁴⁹

Inom EU:s bolagsrätt har annars diskussionen om rättsmissbruk företrädevis förekommit i diskussionerna efter *mål C-212/97 Centros*⁵⁰ om eventuella missbruk av etableringsfriheten.⁵¹

2.3 Närmare om rättsmissbruk i svensk rätt

I svensk rätt finns det stöd i doktrinen för förekomsten av en allmän rättsprincip innebärande ett förbud mot rättsmissbruk.⁵² Även om det inte är fråga om en väl etablerad och utvecklad rättsprincip i svensk rätt, har principen fått genomslag såväl i lagstiftning⁵³ som i rätts-

⁴⁸ Fritz, Förbudet mot rättsmissbruk i EU-rätten, s. 241.

⁴⁹ Dom den 23 mars 2000, Dionysios Diamantis, C-373/97, ECLI:EU:C:2000:150, s. 33. Se även dom av den 12 maj 1998, Kefalas m.fl., C-367/96, ECLI:EU:C:1998:222, s. 20. Med ”andra direktivet” avses Rådets andra direktiv 77/91/EEG av den 13 december 1976 om samordning av de skyddsåtgärder som krävs i medlemsstaterna av de i artikel 58 andra stycket i fördraget avsedda bolagen i bolagsmännens och tredje mans intressen när det gäller att bilda ett aktiebolag samt att bevara och ändra dettas kapital, i syfte att göra skyddsåtgärderna likvärdiga. Enligt bestämmelsen ska alla kapitalökningar beslutas av bolagsstämman. Motsvarande bestämmelse finns nu i artikel 68.1 i det så kallade konsolideringsdirektivet, Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1132 av den 14 juni 2017 om vissa aspekter av bolagsrätt.

⁵⁰ Dom den 9 mars 1999, Centros, C-212/97, ECLI:EU:C:1999:126. EU-domstolen valde att inte se registreringen av Centros Ltd som ett missbruk av etableringsrätten.

⁵¹ Se t.ex. Ringe, G. ‘Sparking Regulatory Competition in European Company Law: The Impact of the Centros Line of Case Law and its Concept of ‘Abuse of Law’, i *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 107–125.

⁵² Se t.ex. Lennander, ‘Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande’ i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 428–432, Munukka, ‘Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt’ i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 162, Grönfors, *Missbruk av privaträttens regler*, JT 1993–94, s. 170–172, på s. 171 och Undén, ‘Om rättsmissbruk eller s.k. chikan’, JFT 1938 s. 10–30. Undén synes dock jämställa rättsmissbruk med chikan. Se även Lindskog, *Lagen om handelsbolag och enkla bolag, en kommentar*, (2019-08-21 version 3, JUNO) kommentaren till 3 kap. 8 §, avsnitt 7.1, som också talar om en lära om rättsmissbruk i not 153. Jfr Rodhe, K., *Obligationsrätt*, Norstedts Juridik 1956, s. 324, som ansåg det ovisst om man (på den tiden) i svensk rätt kunde finna exempel på en tillämpning av principen om rättsmissbruk eller chikan.

⁵³ Se nedan avsnitt 3.2 för aktiebolagsrättsliga bestämmelser. Andra exempel på bestämmelser som i vart fall delvis syftar till att fånga upp rättsmissbruk är 29, 31, 33 och 36 § lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, 13 kap. 3 § ärvdabalken (1958:637) om testamentes ogiltighet och 15 kap. 2 § ärvdabalken om förverkande av rätt att taga arv eller testamente, konkurrenslagens (2008:579) bestämmelser om företags missbruk av en dominerande ställning och 7 kap. 31 § jordabalken (1970:994).

praxis⁵⁴. I några av rättsfallen har en person utnyttjat en rättighet eller en rättsställning på ett kvalificerat otillbörligt sätt.⁵⁵ Domstolarna har visserligen inte uttryckligen åberopat principen om rättsmissbruk, men med beaktande av omständigheterna och utgången i målen kan konstateras att rättsfallen har rört rättsmissbruk.⁵⁶

I NJA 1993 s. 188 ”Gillette och konkurrensbegränsningsklausulen” hade ett aktiebolag åtagit sig ett konkurrensförbud. Vissa dispositioner som stred mot förbudet företogs i ett systerbolag. Högsta domstolen kom fram till att konkurrensförbudet träffade även systerbolaget med motiveringen att bolagen hade samma ledning och ägare och att samverkan i syfte att kringgå förbudet hade förekommit.⁵⁷ I NJA 2015 s. 512 ”Stilo-fåtöljen” tolkar Högsta domstolen avgörandet enligt följande:

om någon annan än den förpliktade avtalsparten på ett kvalificerat otillbörligt sätt hindrar den berättigade att komma i åtnjutande av avtalsrättigheten, så svarar den utomstående i åtminstone vissa fall som om han själv var förpliktad enligt avtalet (jfr ”Max och Frasses” NJA 2005 s. 608).⁵⁸

Ett insolvensrättsligt fall som är av intresse är NJA 1996 s. 389. I det fallet lämnades ett yrkande om granskningsman i konkurs⁵⁹ utan bifall med motiveringen att yrkandet var uppenbart oförenligt med regleringens ändamål. Borgenären ansågs ha köpt sin fordran om 118 kr mot konkursgäldenären⁶⁰ enbart i syfte att kunna utnyttja granskningsinstitutet i 7 kap. 30 § konkurslagen (1987:672) för att skaffa sig information som kunde utnyttjas inom ramen för en tvist med konkursboet. Högsta domstolen konstaterade att detta syfte stred mot syftet med bestämmelsen, vilket var att ge borgenären en möjlighet att

⁵⁴ Utöver nedan nämnda rättsfall se t.ex. NJA 1981 s. 733 (hovrätten), AD 1998 nr 125, NJA 2000 s. 667 (JustR Håstads tillägg), NJA 2002 s. 244, NJA 2003 s. 194 och NJA 2021 s. 943 samt Lennander, ’Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande’ i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 432–440. NJA 2021 s. 943 rörde skadestånd på grund av brott mot lojalitetsplikten, men förfarandet utgjorde även en form av rättsmissbruk. Som anförts ovan utgör rättsmissbruk i kontraktuella förhållanden normalt brott mot lojalitetsplikten.

⁵⁵ Se t.ex. NJA 1993 s. 188 och NJA 2005 s. 608. NJA 1993 s. 188 har kommenterats av Grönfors, se Grönfors, ’Missbruk av privaträttens regler’, JT 1993–94, s. 170–172. Se vidare för en kommentar av vissa rättsfall Lennander, ’Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande’ i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 432–440.

⁵⁶ Se Lennander, ’Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande’ i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 432–440.

⁵⁷ Se Lindskog, *Lagen om handelsbolag och enkla bolag, en kommentar*, (2019-08-21 version 3, JUNO) kommentaren till 2 kap. 17 §, avsnitt 6.2.6.

⁵⁸ Se NJA 2015 s. 512 p. 19. Se även för norsk rätt Rt. 1995 s. 46, Rt. 1997 s. 1010 och Rt. 2012 s. 1628 samt Skar, H. ’Omgåelse i aksjeselskapsretten’, TFR, vol. 132, 3–4/2019, s. 269–306.

⁵⁹ Enligt 7 kap. 30 § konkurslagen (1987:672) ska rätten förordna en granskningsman om en borgenär begär det. Granskningsmannens uppgift är att på borgenärens vägnar övervaka förvaltningen av boet. Till granskningsman ska utses den som borgenären föreslår, förutsatt att denne kan anses lämplig, se 7 kap. 30 § första stycket konkurslagen.

⁶⁰ Av viss betydelse torde vara att fordran köptes ca tre år efter konkursutbrottet.

tillvarata sitt intresse av att få så stor utdelning som möjligt i konkursen. Yrkandet ansågs därför inte kunna sanktioneras av rättsordningen.

Fall som rör otillbörligt utnyttjande av aktiebolagsformen kan ses som ett typfall av rättsmissbruk.⁶¹ Enligt vissa utländska rättsordningar kan enligt en princip om ansvarsgenombrott, *piercing the corporate veil* i amerikansk rätt och *Durchgriffshaftung* i tysk rätt, ett genombrott av ägarens frihet från personligt betalningsansvar göras i vissa särskilt flagranta fall.⁶² Det har även i svensk rätt anförts att ansvarsgenombrott bör kunna aktualiseras om aktiebolaget är såväl i hög grad underkapitaliserat som osjälvtändigt, samt har utnyttjats för ett otillbörligt syfte.⁶³

Ett svenskt rättsfall som kan anses ge uttryck för principen om rättsmissbruk och som aktualiserade ansvarsgenombrott är NJA 2014 s. 877.⁶⁴ I det fallet ansågs ett arrangemang med ett så kallat processbolag, det vill säga ett underkapitaliserat bolag som bildats med det enda syftet att driva en process, ha utnyttjats med syfte att kringgå rättegångsbalkens regler om kostnadsansvar för tappande part.⁶⁵ Högsta domstolen förordnade mot den bakgrunden att aktieägarna personligen måste stå för den vinnande partens rättegångskostnader. Domen kan sägas ge uttryck för att det under vissa förutsättningar inte är möjligt att utnyttja rätten eller en rättighet (i detta fall aktiebolags-

⁶¹ Se t.ex. NJA 1935 s. 81, NJA 1947 s. 647, NJA 1975 s. 45, NJA 1982 s. 244, NJA 1992 s. 275, NJA 1993 s. 188, NJA 2005 s. 608, MÖD 2013:28, SOU 2001:1 s. 289, Andersson S., m.fl., *Aktiebolagslagen — en kommentar*, (2022-06-14, version 17, JUNO), kommentaren till 1 kap. 3 § p. 2, Grönfors, 'Missbruk av privaträttens regler', JT 1993-94, s. 170-172 och Lindskog, *Lagen om handelsbolag och enkla bolag, en kommentar*, (2019-08-21 version 3, JUNO), kommentar till 3 kap. 8 §, avsnitt 7.1.

⁶² Se Armour, J. Hertig, G. Kanda, H., 'Transactions with Creditors', i Kraakman, R. m.fl. (red.), *The Anatomy of Corporate Law — A Comparative and Functional Approach*, 3 uppl. Oxford University Press 2015, s. 132-134 och för tysk rätt även Heider, K., *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz*, Goette, W. och Habersack, M., (red.) 5 uppl. 2019, Band 1, § 1, Rn 47 och Rn 50-51.

⁶³ Se t.ex. SOU 2001:1 s. 289 och prop. 2004/05:85 s. 205-208, samt Andersson, m.fl., *Aktiebolagslagen — en kommentar*, (2022-06-14 version 17, JUNO), kommentaren till 1 kap. 3 § avsnitt 2, Andersson, J., *Kapitalskyddet i aktiebolag — en kritisk lärobok*, 7 uppl. Jure 2020, särskilt på s. 426-428 med följdhänvisningar, Stattin, D., *Aktiebolagets funktion*, Iustus Förlag 2021, s. 207-217 och rättsfallen NJA 1935 s. 81, NJA 1942 s. 473, NJA 1947 s. 647, NJA 1975 s. 45, NJA 1982 s. 244, NJA 1992 s. 275, NJA 1993 s. 188, NJA 2005 s. 608, MÖD 2013:28, Svea hovrätt mål nr T 7360-14 och Hovrätten för Nedre Norrland mål nr T 1364-10. Av 1 kap. 3 § andra stycket ABL framgår att det i 25 kap. 19 § ABL finns ett lagstadgat undantag från bestämmelsen om aktieägarens frihet från personligt betalningsansvar.

⁶⁴ Rättsfallet har kommenterats av bl.a. Rönnheden, A., 'Ansvarsgenombrott och processbolag', JT 2015-16, s. 176-186, Nerep, E., 'Ansvarsgenombrott i svensk rättspraxis — numera i s.k. processbolag', NTS 2015:1, s. 21-40, Andersson, *Kapitalskyddet i aktiebolag — en kritisk lärobok*, s. 407-409, Andersson, H., 'Ansvarsgenombrott — kvalificering vid processmissbruk', Infotorg Juridik 30 december 2014, Adestam, J., 'Ansvarsgenombrott och aktieägares personliga ansvarsfrihet — en analys mot bakgrund av NJA 2014 s. 877', Ny Juridik 2015(2) s. 7-25, Stattin, *Aktiebolagets funktion*, s. 220 f. och Brandell, W., 'En principiell analys av ansvarsgenombrottets existens i svensk rätt', JT 2018-19 nr 1 s. 3-22. Brandell analyserar ansvarsgenombrottsinstitutet ur ett principiellt perspektiv med hänvisningar till ett omfattande rättskällematerial. Se även Skar, 'Omgäelse i aksjeselskapsretten', TfR, vol. 132, 3-4/2019, s. 269-306 på s. 273.

⁶⁵ NJA 2014 s. 877, p. 13.

formen och den därmed följande friheten från personligt betalningsansvar) för ett syfte som står i strid med ett ändamål som skyddas av rättsordningen genom ett specifikt regelverk (i fallet bestämmelserna om rättegångskostnadsansvar). Rättsfallet kan därmed sägas ge uttryck för principen om rättsmissbruk. Det har i doktrinen ansetts innebära att utrymmet att tillämpa *principen om ansvarsgenombrott* sådan den utvecklats i förarbeten och doktrin har minskat⁶⁶ och Lindskog har efter avgörandet förnekat förekomsten av en särskild princip om ansvarsgenombrott.⁶⁷ Det ska dock noteras att såväl underinstanser som Högsta domstolen har hänvisat till principen om ansvarsgenombrott i efterföljande praxis.⁶⁸

För egen del anser vi att det, trots uttalandena i NJA 2014 s. 877, finns goda skäl som talar för att det ändå existerar en särskild princip om ansvarsgenombrott i svensk rätt. Principen är etablerad i flera utländska rättsordningar och den har bekräftats i såväl förarbeten som viss doktrin och praxis. Det förhållandet att bland annat den allmänna principen om rättsmissbruk kan åberopas som grund för ansvarsgenombrott i särskilda fall utesluter inte att det finns utrymme för en särskild associationsrättslig princip om ansvarsgenombrott. En sådan princip kan ses som en underkategori inom ramen för principen om rättsmissbruk.⁶⁹ Ett argument som talar för en princip om ansvarsgenombrott är att särskild restriktivitet är påkallad i fråga om ansvarsgenombrott med hänsyn till att friheten från personligt betalningsansvar är en central aktiebolagsrättslig princip, som bör genombrytas endast i särskilt kvalificerade fall.⁷⁰

2.4 Rättsföljder vid rättsmissbruk

Som framgår av ovanstående framställning kan principen om rättsmissbruk åberopas och tillämpas i enskilda fall, men den ligger också till grund för såväl enskilda lagbestämmelser som andra allmänna rättsprinciper. Rättsföljden vid rättsmissbruk varierar beroende på den aktuella situationen.⁷¹ Rent allmänt kan dock sägas att resultatet kan bli att den som missbrukar rätten inte kan åberopa det uppkomna

⁶⁶ Se Adestam, 'Ansvarsgenombrott och aktieägares personliga ansvarsfrihet — en analys mot bakgrund av NJA 2014 s. 877', *Ny Juridik* 2015(2), s. 7–25, på s. 25.

⁶⁷ Se Lindskog, *Lagen om handelsbolag och enkla bolag, en kommentar*, (2019-08-21 version 3, JUNO), avsnitt kommentaren till 3 kap. 8 §, avsnitt 7.1, noterna 146–147.

⁶⁸ Se t.ex. HQ-domen Stockholms tingsrätts dom i mål T 9311-11, T 9306-11, T 17512-11 och T 17809-11 på s. 2308, Svea hovrätts dom i mål T 1337-17 (som följde på NJA 2013 s. 1250), Hovrättens för Övre Norrlands dom i mål T 87-17, Svea hovrätts dom den 19 januari 2022 i mål T 12324-19 (särskilt tingsrätten) och NJA 2022 s. 311, p. 22.

⁶⁹ Ett annat exempel på allmänna rättsprinciper som har ansetts nära sammankopplade är principen om obehörig vinst och *condictio indebiti*, se t.ex. Schultz, 'Hur skapas en allmän rättsprincip? Exemplet obehörig vinst' i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 752–754.

⁷⁰ Se även prop. 2004/05:85 s. 207 f.

⁷¹ Se t.ex. Lennander, 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande' i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 430 och Skar, 'Omgäelse i aksjeselskapsretten', *TfR*, vol. 132, 3–4/2019, s. 269–306, på s. 302–305.

rättsläget och, i vissa fall, att begäran eller yrkandet avslås.⁷² Om det är en rättsregel som missbrukas kan konsekvensen sålunda bli att en enskild går miste om en förmån som annars skulle utgå enligt bestämmelsen.⁷³ I avtalsrättsliga sammanhang kan en rättshandling förklaras sakna verkan med stöd av främst 29, 31, 33 eller 36 §§ lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område ("avtalslagen").⁷⁴ I aktiebolagsrättsliga sammanhang har det anförts att till exempel ett chikanöst eller illojalt utnyttjande av klanderrätten kan "stoppas" av domstolen. Nial har i frågan uttalat följande:

För det första torde allmänna rättsregler innebära, att ett rent chikanöst utövande av den formella klanderrätten kan stoppas av domstolen. Enligt tidsuppfattningen har ingen rättighet absolut karaktär utan erkännes endast så länge den ej uppenbarligen användes i illojala syften. /—/ Men såtillvida bör han likväl anses bunden av hänsyn till sina medbolagsmän, att hans klander ogillas, om det uppenbarligen blott avser att skada dem utan att han själv kan ha något lojalt intresse av beslutets upphävande eller ändring.⁷⁵

Även tolkningen av en avtalad bestämmelse kan påverkas.⁷⁶ Skadestånd kan aktualiseras under vissa förutsättningar,⁷⁷ till exempel om förfarandet strider mot den avtalsgrundade lojalitetsplikten.⁷⁸ I vissa fall av kvalificerad otillbörlighet kan en avtalad begränsning, såsom ett konkurrensförbud, utsträckas till att omfatta annan än avtalsparten.⁷⁹ Inom aktiebolagsrätten kan även ansvarsgenombrott ses som en rättsföljd som kan aktualiseras i vissa särskilt kvalificerade fall av missbruk av aktiebolagsformen.⁸⁰

3 Om majoritetsmissbruk i aktiebolagsrätten

3.1 Något om majoritetsprincipen

En viktig grundprincip inom aktiebolagsrätten är majoritetsprincipen, som kommer till uttryck i 7 kap. 40 § ABL och 8 kap. 22 § ABL. Principen är av fundamental betydelse för bolagets drift och framgång. Ett effektivt beslutsfattande främjar sålunda verksamheten och ligger i

⁷² Se t.ex. NJA 1996 s. 389 och Lennander, 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande' i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 430.

⁷³ Se t.ex. dom den 26 februari 2019, N Luxembourg 1 m.fl., C-115/16 ECLI:EU:C:2019:134.

⁷⁴ Se t.ex. Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt' i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 140 f.

⁷⁵ Se Nial, H. *Om klanderbara och ogiltiga bolagsstämmobeslut*, Bröderna Siösteens Boktryckeri 1934, s. 9 f.

⁷⁶ Se t.ex. Munukka, 'Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt' i *Stockholm Centre for Commercial Law, Årsbok I*, s. 139.

⁷⁷ Se t.ex. NJA 2005 s. 608, RH 2008:46, och Lindskog, *Lagen om handelsbolag och enkla bolag, en kommentar*, (2019-08-21 version 3, JUNO), kommentaren till 3 kap. 8 §, avsnitt 7.1, not 151. Se även 10 kap. 28 § ABL som behandlas i Del II i denna artikelserie, 'Om rättsmissbruk i aktiebolagsrätten — särskilt om minoritetsmissbruk'.

⁷⁸ Se t.ex. NJA 2021 s. 943.

⁷⁹ Se t.ex. NJA 1993 s. 188.

⁸⁰ Se avsnitt 2.3 ovan.

linje med vinstsyftet i 3 kap. 3 § ABL.⁸¹ Samtidigt förekommer det att majoriteten⁸² missbrukar sin makt till skada för bolaget eller minoriteten. Missbruk av den lagstadgade rätten att utöva inflytande i aktiebolaget strider mot majoritetsprincipens ändamål, då det kan skada det enskilda bolaget eller minoriteten (men gynna majoriteten) och i förlängningen påverka investeringsviljan negativt. Majoritetsmissbruk kan därmed anses utgöra en form av rättsmissbruk.⁸³

Som anförts ovan kan rättsmissbruk, och sålunda även majoritetsmissbruk, strida mot en kontraktuellt grundad lojalitetsplikt (i de fall en sådan finns).⁸⁴ Den allmänna uppfattningen i svensk rätt synes vara att aktieägare, till skillnad från styrelseledamöter, generellt sett inte har en allmän lojalitetsplikt innefattande en positiv plikt att främja bolagets intresse.⁸⁵ Denna uppfattning är som utgångspunkt korrekt, i vart fall i bolag med spritt ägande. Aktieägare som enbart äger en mindre andel aktier i ett sådant bolag, och som inte arbetar i detta eller på annat sätt främjar dess verksamhet, har en begränsad insyn i bolaget och saknar ofta inflytande. De har en rätt, men ingen skyldighet att delta i och rösta på bolagsstämma. Det skulle inte vara ändamålsenligt att ålägga sådana aktieägare en lojalitetsplikt av angivet slag.

⁸¹ Se t.ex. SOU 1941:9 s. 22 f., Ds 2015:25 s. 38 och Sjöman E., 'Bolagsordningen, aktieägaravtalet och minoriteten', i Svernlöv, C. (red.), *Aktiebolagslagens minoritetsskydd*, Stockholm Centre for Commercial Law skriftserie 7, Iustus Förlag 2008, s. 49–73, på s. 49 f.

⁸² Med uttrycket majoriteten avses den eller de aktieägare som avger majoriteten av rösterna på bolagsstämman, oavsett ägarandelens storlek, se 7 kap. 40 § ABL. Vid lågt deltagarantal på bolagsstämman kan i praktiken en minoritet som innehar t.ex. 10–20 procent av aktierna utöva ett bestämmande inflytande.

⁸³ Se t.ex. Pönkä, V., 'The principle of equality of shares and shareholders', NTS, 1/2016, s. 38–49 med vidare hänvisningar till Evald, *Retsmisbrug i formueretten*, s. 264–265 och 296–301, Truyen, *Aksjonaerens myndighetsmisbrug*, s. 177 och densamme i 'General Principles on the abuse of shareholders' rights in Nordic legislation' i *Company Law and SMEs*, s. 171–191, särskilt på s. 171 och s. 175–178 samt Conac, P.-H., 'The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights' i Birkmose, H. (red.) *Shareholder Duties*, European Company Law Series, Volume 12, Wolters Kluwer 2017, s. 363–376, på s. 365.

⁸⁴ Se även Buskerud Christoffersen, M., *Aksjeeiers lojalitetsplikt: samspillet mellom aksjeselskapsretten og den alminnelige formueretten*, Gyldendal 2019, s. 77.

⁸⁵ Se bl.a. prop. 1975:103 s. 541, Munukka, J., *Kontraktuell lojalitetsplikt*, Jure 2007, s. 312 f., Holm, *Den avtalsgrundade lojalitetsplikten*, s. 151, Nial, H., *Om aktiebolag enligt lagen den 14 september 1944: översiktlig framställning för praktiskt bruk jämte formulär och lagtext*, Norstedts 1947, s. 96 och Lindskog, *Lagen om handelsbolag och enkla bolag*, en kommentar, (2019-08-21 version 3, JUNO), kommentaren till 1 kap., avsnitt 4.4.2. Lindskog framhåller att omständigheterna i ett enskilt fall visserligen kan vara sådana att en lojalitetsplikt ändå föreligger och nämner att det då bör röra sig om ägarledda bolag. En lojalitetsplikt innebär vissa begränsningar för den part som omfattas av den, t.ex. i form av viss konkurrensbegränsning. I den mån en aktieägare saknar inflytande över och insyn i verksamheten är risken för skada på grund av intressekonflikter begränsad och det kan då inte vara motiverat ur ett samhällsekonomiskt perspektiv att begränsa en sådan aktieägars förehavanden på olika sätt. Det står däremot klart att styrelseledamöter och verkställande direktören har en omfattande lojalitetsplikt, se t.ex. NJA 2013 s. 117, NJA 2016 s. 962 och Östberg, J. *Styrelseledamöters lojalitetsplikt: särskilt om förbudet att utnyttja affärsmöjligheter*, Jure 2016, s. 151–155.

I fåmansbolag är förhållandena annorlunda, då ägarna i sådana bolag ofta samarbetar nära och samarbetet förutsätter ett stort mått av förtroende, i likhet med vad som är fallet i personbolag.⁸⁶ I fåmansbolag kan ägarna ha en lojalitetsplikt som har rent kontraktuell grund, antingen på grund av att de har ingått ett aktieägaravtal, eller på grund av ett nära samarbete.⁸⁷ I de fall de har träffat en överenskommelse (muntligen, skriftligen eller konkludent) som utgör ett enkelt bolag har de vidare en lojalitetsplikt mot varandra⁸⁸ på associationsrättslig grund.⁸⁹ En mer omfattande lojalitetsplikt, motsvarande den som åligger bland annat styrelseledamöter, kan också föreligga i de fall aktieägaren agerar som en *shadow director* eller *de facto director*.⁹⁰

I syfte att skydda minoriteten mot majoritetsmissbruk har lagstiftaren infört ett antal bestämmelser i aktiebolagslagen som sätter vissa gränser för aktieägares agerande. Dessa bestämmelser, som gäller för såväl fåmansbolag som bolag med spritt ägande, kan sägas ge uttryck för en begränsad lojalitetsplikt för aktieägare.⁹¹ I det följande ges en översikt över dessa bestämmelser.

⁸⁶ Se vidare Östberg, J., 'Om aktieägares lojalitetsplikt', SvJT 2018, s. 265–303, på s. 291–293, Rodhe, K., 'Kan minoritetsskyddet i aktiebolagen göras effektivare?' i *Studier i bolags- och krediträtt — skrifter i urval 1944–1989*, Norstedt 1989, s. 300–312 och Pönkä, 'The principle of equality of shares and shareholders', NTS 1/2016, s. 38–49.

⁸⁷ Östberg, 'Om aktieägares lojalitetsplikt', SvJT 2018, s. 265–303, på s. 291–295, Engsig Sørensen, 'Duty of loyalty for shareholders — a possible remedy for conflicts in SMEs?' i *Company Law and SMEs*, s. 140–144 och Werlauff, E., *Selskabsmasken: lojalitetspligt og generalklausul i selskabsretten*, GAD 1991, s. 25 f. Se även Högsta domstolens uttalande *obiter dicta* i NJA 2017 s. 981 p. 23. Högsta domstolen uttalade där: "En särskild fråga är om denna fortsatta talerätt är beroende av att den strukna aktieägaren så snart han eller hon får reda på strykningen agerar på visst sätt, t.ex. uppmanar styrelsen att på nytt föra in honom eller henne i aktieboken. Vad som talar för det är framför allt att samarbetet inom ett bolag kan ställa krav på viss ömsesidig lojalitet och att det därför kan ankomma på aktieägare att gemensamt verka för att lösa konflikter dem emellan." Den kontraktuellt grundade lojalitetsplikten mellan aktieägare diskuteras närmare i Del II av denna artikelserie, 'Om rättsmissbruk i aktiebolagsrätten — särskilt om minoritetsmissbruk'.

⁸⁸ Lojalitetsplikten i handelsbolag gäller gentemot bolaget, men i enkla bolag, som inte är juridiska personer, gäller den i praktiken delägarna emellan, se t.ex. 2 kap. 14 § lag om handelsbolag och enkla bolag jämfört med 4 kap. 2 § 2 samma lag och Nial, H. och Hemström, C., *Om handelsbolag och enkla bolag*, 4 uppl. Norstedts Juridik 2007, s. 361.

⁸⁹ Se t.ex. NJA 1962 s. 359 och prop. 1979/80:143 s. 51.

⁹⁰ Se Stattin, D. *Företagsstyrning — En studie av aktiebolagsrättens regler om ägar- och koncernstyrning*, 2 uppl. Jure 2008, s. 424–425, Östberg, *Styrelseledamöters lojalitetsplikt*, s. 306, Buskerud Christoffersen, *Aksjeeiers lojalitetsplikt*, s. 147–151 och Krüger Andersen, P., *Aktie- og anpartsselskabsret*, 15 uppl. Djøf förlag 2021, s. 585 f.

⁹¹ Även i finsk rätt anses till exempel generalklausulen ge uttryck för en viss lojalitetsplikt för aktieägarna gentemot bolaget och minoriteten, se Mähönen, J. & Villa, S., *Aktiebolag I: Allmänna läror*, 3 uppl. Talentum Media Oy 2016, s. 390 och s. 444–446 om majoritetsaktieägares lojalitetsplikt.

3.2 Bestämmelser i aktiebolagslagen till skydd mot majoritetsmissbruk⁹²

Det finns sålunda ett antal bestämmelser i aktiebolagslagen som sätter gränser för hur långt aktieägare kan utöva inflytande på bekostnad av bolaget eller enskilda aktieägare. Flera av bestämmelserna syftar till att fånga upp maktmissbruk eller illojala åtgärder från majoritetens sida, vilket framgår av uttalanden i förarbetena:

För att aktiebolaget ska fungera som samarbetsform för flera aktieägare krävs emellertid vissa garantier för att en ägare eller samverkande grupp av ägare vars aktieinnehav är så stort att ägaren eller ägargruppen har majoritet på stämman inte kan fatta vilka beslut som helst utan hänsyn till övriga aktieägare. I lagen finns en rad bestämmelser med det gemensamma syftet att skapa sådana garantier. /.../ Till dessa regler hör bland annat regeln att bolagets verksamhetsföremål ska framgå av bolagsordningen och att verksamheten, om inte annat anges i bolagsordningen, ska bedrivas i vinstsyfte.⁹³

Två centrala bestämmelser som syftar till att skydda aktieägare mot bland annat missbruk från majoritetens sida är likhetsprincipen i 4 kap. 1 § ABL och generalklausulen i 7 kap. 47 § ABL.⁹⁴ Generalklausulen tar, till skillnad från likhetsprincipen, inte sikte på matematisk rättvisa, utan avser att förhindra *otillbörliga åtgärder* som är ägnade att skada bolaget eller enskilda aktieägare.⁹⁵ Det har i förarbetena framhållits att generalklausulen kan tillämpas även i de fall beslutet har fattats med i förekommande fall erforderlig kvalificerad majoritet, förutsatt att åtgärden framstår som ett maktmissbruk.⁹⁶ En otillbörlig fördel kan enligt

⁹² Delar av texten under detta avsnitt bygger på eller utgör omarbetning eller utdrag ur text i Östberg, 'Om aktieägares lojalitetsplikt', SvJT 2018, s. 265–303.

⁹³ Se Ds 2015:25 s. 38. Se vidare angående intressekonflikten mellan majoritet och minoritet och om kontrolltransaktioner Kraakman R., *The Anatomy of Corporate Law*, 3 uppl. Oxford University Press 2016, s. 79–88, Easterbrook, F. H., och Fischel, D. R., *The Economic structure of corporate law*, Harvard University Press 1991, s. 109–144 och Cheffins, B.R., *Company Law: Theory, Structure and Operation*, Oxford University Press 1997 (reprinted 2008), s. 64 f.

⁹⁴ Se om likhetsprincipen och generalklausulen t.ex. SOU 1941:9 s. 303, prop. 1973:93 s. 84 och s. 137, NJA 2000 s. 404, NJA 2013 s. 1250, RH 2013:63 och Andersson m.fl., *Aktiebolagslagen — en kommentar*, (2022-06-14, version 17, JUNO) kommentaren till 7 kap. 47 § punkterna 1 och 2. Jfr dock Dotevall, R., *Aktiebolagsrätt — fördjupning och komparativ bevisning*, Norstedts Juridik 2015, s. 298–306, där synen på förhållandet mellan likhetsprincipen och generalklausulen är en annan. För en intressant analys av den historiska utvecklingen samt förhållandet mellan likhetsprincipen och generalklausulen hänvisas till Andersson, J. och Pehrson, L., 'Likhetsprincipen och generalklausulerna', i Svernlöv, C. (red.) *Aktiebolagslagens minoritetsskydd*, Stockholm Centre for Commercial Law skriftserie 7, Iustus 2008, s. 109–144, på s. 110–118. Se vidare t.ex. Svea hovrätts dom den 23 juni 2015 i mål T 6909-14 på s. 12, Pehrson, L., 'Generalklausuler i aktiebolagslagen', i *Festskrift till Sveriges Advokatsamfund*, Norstedts Juridik 1987, s. 499 f. och Arvidsson, N., 'Associationsrättens likhets- och likabehandlingsprinciper: en analys i ljuset av NJA 2013 s. 1250', JT 2014–15 s. 263–275. Arvidsson, bl.a. på s. 264 och 269, argumenterar för övrigt för att det finns två olika principer: likhetsprincipen, som endast tar sikte på den interna strukturen hos medlemmarnas rättigheter och inte medlemsrättens innehåll, samt likabehandlingsprincipen som grundlägger ett villkorat förbud mot positiv särbehandling och ger upphov till rättigheter.

⁹⁵ Se t.ex. SOU 1971:15 s. 244 f. och prop. 1973:93 s. 137.

⁹⁶ Se SOU 1971:15 s. 245.

lagtexten beredas inte enbart en aktieägare, utan även tredje man. Bestämmelser motsvarande generalklausulen återfinns i såväl norsk som dansk och finsk rätt.⁹⁷

Av 3 kap. 3 § ABL följer att syftet med bolagets verksamhet är att ge vinst till fördelning bland aktieägarna, om inte annat framgår av bolagsordningen.⁹⁸ Alla beslutande bolagsorgan — således även bolagsstämman — är bundna att agera i enlighet med vinstsyftet inom ramen för förvaltningen och beslutsfattandet i bolaget.⁹⁹ Detta innebär bland annat att de normalt inte får fatta beslut som innebär att bolaget säljer egendom till underpris eller åtar sig förpliktelser som saknar affärsmässig motivering. På så sätt kan bundenheten till vinstsyftet sägas ge uttryck för att bolagets beslutsfattare i viss mån måste agera lojalt mot bolaget och därmed indirekt aktieägarna.¹⁰⁰ Det finns dock ett visst handlingsutrymme i fråga om syftesstridiga åtgärder och beslut såtillvida att endast åtgärder som *uppenbart* strider mot vinstsyftet kan angripas; allmänt okloka affärsmässiga beslut kan således inte angripas med stöd av vinstsyftet.¹⁰¹ Härtill innebär den så kallade *business judgement rule* att en domstol inte ska överpröva själva affärsmässigheten i ett fattat beslut så länge det har beretts på grundval av ett tillfredsställande underlag och beslutet har fattats i tron att det ligger i bolagets intresse.¹⁰² Den innebär således att ledningen i praktiken har stor frihet när den bedömer i vilken mån ett beslut är förenligt med vinstsyftet.

⁹⁷ Se § 5–21 aksjeloven, § 108 och § 127 selskabsloven och 1 kap. 7 § finska aktiebolagslagen.

⁹⁸ Sådana bestämmelser i bolagsordningen är dock ovanliga, se t.ex. Skog, R., *Rodhes Aktiebolagsrätt*, 26 uppl. Norstedts Juridik 2020, s. 245. För att minska aktieägares rätt till vinst genom en bestämmelse i bolagsordningen krävs särskilt kvalificerad majoritet, se 7 kap. 43 § p. 1 ABL. I praktiken är sådana bolagsordningsbestämmelser omöjliga att anta i bolag med mer spritt ägande, vilket ger en indikation på hur viktigt lagstiftaren anser att vinstsyftet är.

⁹⁹ För en ingående studie av vinstsyftet i aktiebolagslagen se Ohlson, G., *Vikten av vinst: en studie om syftets betydelse i bolagsstyrning*, Iustus förlag, 2012. Se vidare Samuelsson, P., 'En essä om vinst som värde' i Lindell-Frantz, E. m.fl. (red.), *Festskrift till Boel Flodgren*, s. 361–376, Skog, R., 'Om betydelsen av vinstsyftet i aktiebolagslagen', SvJT 2015 s. 11 f., Andersson m.fl., *Aktiebolagslagen — en kommentar*, Juno version 16, kommentaren till 7 kap. 47 § punkten 5, Rodhe, 'Kan minoritetsskyddet i aktiebolagen göras effektivare?' i *Studier i bolags- och krediträtt — skrifter i urval 1944–1989*, Norstedt 1989, s. 300–312, på s. 300 f. och Östberg, J., 'Några tankar kring aktiebolagslagens vinstsyfte', i Andersson m.fl. (red.) *Vänbok till Anders Lagerstedt*, Jure 2020, s. 209–230.

¹⁰⁰ Se t.ex. Buskerud Christoffersen, *Aksjeeiers lojalitetsplikt*, s. 52.

¹⁰¹ Se t.ex. NJA 1987 s. 394 och Östberg, 'Några tankar kring aktiebolagslagens vinstsyfte', i *Vänbok till Anders Lagerstedt*, s. 221. I lag (1944:705) om aktiebolag fanns en uttrycklig regel om att bolagets ledning inte fick fatta beslut som var uppenbart främmande för föremålet för bolagets verksamhet eller för bolagets syfte, se §§ 76 och 91. Denna regel infördes inte i aktiebolagslag (1975:1385), men avsikten var inte att ändra rättsläget, se prop. 1975:103 s. 382.

¹⁰² Se om *business judgement rule* bl.a. Svernlöv, C., 'En svensk business judgment rule?', i *Vänbok till Anders Lagerstedt*, s. 193–208. Jfr Andersson, J., 'Business judgement rule (BJR) och ansvarsfrihet i svensk rätt: behövs både hängsle och livrem?' i Karlsson Tuula m.fl. (red.) *Festskrift till Rolf Dotevall*, Juristförlaget i Lund 2020, s. 37–52.

En annan bestämmelse som bör nämnas i sammanhanget är 7 kap. 46 § ABL om jäv för aktieägare. Bestämmelsen är betydligt snävare än den som gäller för styrelseledamöter och verkställande direktör, se 8 kap. 23 och 34 §§ ABL, och omfattar enbart talan mot aktieägaren (eller någon annan, om aktieägaren i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets) eller talan om befrielse från skadeståndsansvar eller annan förpliktelse mot bolaget. Eftersom den likväl innebär en skyldighet att undvika intressekonflikter i vissa fall, kan den sägas ge uttryck för en begränsad lojalitetsplikt.

En aktieägare kan enligt 29 kap. 3 § ABL drabbas av skadeståndsskyldighet om vederbörande uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar bolaget, aktieägare eller annan skada. En förutsättning är dock att det skett genom medverkande till en överträdelse av aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen. Uttrycket ”medverka till” överträdelse av de angivna regelverken innebär att bestämmelsen också täcker fallet att aktieägare använder sitt inflytande över exempelvis styrelsen och därigenom medverkar till att beslut fattas eller åtgärder vidtas som till exempel är främmande för bolagets verksamhet eller syfte eller strider mot generalklausulen eller låneförbudet i 21 kap. ABL.¹⁰³ Att skadeståndsbestämmelsen bland annat syftar till att motverka maktmissbruk framkommer uttryckligen i 29 kap. 4 § ABL. Där stadgas att om det är motiverat med hänsyn till faran för fortsatt missbruk och förhållandena i övrigt, är en aktieägare som avses i 3 § också skyldig att lösa in skadelidande aktieägars aktier.

Bestämmelserna om likvidation och tvångsinlösen i 25 kap. 21–23 §§ ABL syftar uttryckligen till att fånga upp missbruk av inflytande. Enligt 25 kap. 21 § ABL gäller att om en aktieägare uppsåtligen, genom att *missbruka sitt inflytande i bolaget*, medverkat till överträdelse av aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen, kan allmän domstol, på begäran av ägare till en tiondel av aktierna i bolaget, besluta att bolaget ska träda i likvidation.¹⁰⁴ Av rubriken framgår att bestämmelsen tar sikte på *majoritetsmissbruk*, men detta är inget som framgår av lagtexten. För att utöva det inflytande som förutsätts enligt bestämmelsen torde dock normalt krävas att aktieägaren har majoriteten av rösterna på stämman.¹⁰⁵ Bestämmelsen har tre rekvisit. Det ska vara fråga om att: (i) en aktieägare ska ha missbrukat sitt inflytande och (ii) uppsåtligen medverkat till en överträdelse av någon av de angivna reglerna. Härtill ska det (iii) föreligga särskilda skäl till följd av missbrukets långvarighet eller av annan

¹⁰³ Se Andersson, m.fl., *Aktiebolagslagen: en kommentar*, kommentaren till 29 kap. 3 § punkten 2 och Nerep, E. och Samuelsson, P., *Aktiebolagslag (2005:551) 29 kap. 3 §*, Lexino 2019-07-01, punkten 2.

¹⁰⁴ Istället för likvidation kan inlösen av kändens aktier ske under vissa förutsättningar, 25 kap. 22 § ABL.

¹⁰⁵ Se Nerep och Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 21 §*, Lexino 2019-07-01, punkten 2.2.

anledning.¹⁰⁶ Missbruket kan ske antingen genom stämmobeslut eller genom att aktieägaren till exempel ger instruktioner till bolagsledningen att vidta sådana åtgärder som innebär missbruk.¹⁰⁷

Andra bestämmelser som i vart fall delvis syftar till att stävja majoritetsmissbruk återfinns exempelvis i (i) 4 kap. 12 § ABL om att bolagets beslut vid samtyckesförbehåll ska motiveras,¹⁰⁸ (ii) de så kallade LEO-reglerna i 16 kap. ABL omfattande bland annat emissioner riktade till ledande befattningshavare,¹⁰⁹ och (iii) utsvältningsregeln i 18 kap. 11 § ABL¹¹⁰. Ett avslutande exempel är 2021 års lagändring av bestämmelsen i 10 kap. 22 § ABL. Lagändringen innebär att det inte längre krävs bolagsstämmobehandling för att få en särskild granskare utsedd, istället räcker det att en minoritet som representerar en tiondel av aktierna i bolaget står bakom ansökan.¹¹¹ Syftet med bestämmelsen är bland annat att förhindra majoritetsmissbruk i form av att majoriteten återkommande bordlägger frågan till extra bolagsstämma.¹¹²

3.3 Internationell utblick

Efter ovanstående redogörelse ska frågan undersökas hur majoritetsmissbruk hanteras i norsk, tysk, amerikansk och engelsk rätt.¹¹³

I *norsk rätt* är synen på aktieägares lojalitetsplikt förhållandevis väl utvecklad, i vart fall utifrån ett nordiskt perspektiv.¹¹⁴ Ett betydelsefullt rättsvetenskapligt bidrag på området är Buskerud Christoffersens bok *Aksjeeiers lojalitetsplikt*.¹¹⁵ Enligt Buskerud Christoffersen kan en självständig lojalitetsplikt för aktieägare grundas på det avtalsförhållande som råder mellan aktieägaren och bolaget genom teckningen av aktier

¹⁰⁶ En sådan anledning kan enligt förarbeten och lagkommentar vara att det har varit fråga om ett grovt missbruk och att det föreligger fara för att det upprepas. Se t.ex. prop. 1975:103 s. 503 och Andersson m.fl., *Aktiebolagslagen: en kommentar*, kommentaren till 29 kap. 21 § punkten 1.

¹⁰⁷ Se prop. 1975:103 s. 503. Se även RH 2018:39. I det efterföljande HD-fallet NJA 2018 s. 545 prövades fråga om utseende av sysloman enligt 25 kap. 23 § ABL.

¹⁰⁸ Se prop. 2004/05:85 s. 267.

¹⁰⁹ Se prop. 2004/05:85 s. 362.

¹¹⁰ Se prop. 2004/05:85 s. 406.

¹¹¹ Se prop. 2019/20:194 s. 52.

¹¹² Se prop. 2019/20:194 s. 53.

¹¹³ För en mer utförlig redogörelse hänvisas till Östberg, 'Om aktieägares lojalitetsplikt', SvJT 2018 s. 265–303. Dansk rätt behandlas inte särskilt, men överensstämmer i allt väsentligt med svensk rätt i detta avseende. Se vidare angående dansk rätt bl.a. Engsig Sørensen, 'Duty of loyalty for shareholders — a possible remedy for conflicts in SMEs?' i *Company Law and SMEs*, s. 127–170, Werlauff, *Selskabsmasken* och Werlauff, E., 'Selskabsretlig lojalitetspligt — udvikling gennem EF-retten', UfR U.1990B.427, Krüger Andersen, *Aktie- og anpartsselskabsret*, s. 486–491, som synes vara kritisk mot den traditionella danska hållningen med hänvisning till rättsläget i tysk och amerikansk rätt, och Schans Christensen, J., *Kapitalselskaber, Aktie- og anpartsselskabsret*, 6 uppl. Karnov Group 2021, s. 157–160. För en översiktlig studie av utländsk rätt hänvisas också till Conac, 'The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights', i *Shareholders' Duties*, s. 363–371.

¹¹⁴ Se t.ex. Aarbakke, M., m.fl., *Aksjeloven og allmennaksjeloven, Lovkommentar*, 4 uppl. Universitetsforlaget 2017, s. 416 f. och Truyen, *Aksjonaerens myndighetsmisbruk*, s. 19 f.

¹¹⁵ Buskerud Christoffersen behandlar aktieägares lojalitetsplikt utifrån ett kontraktuellt perspektiv.

och bolagsordningen.¹¹⁶ Lojalitetsplikten innefattar enligt henne bland annat en skyldighet att bidra till att bolagsstämans beslut är förenliga med lag, bolagsordningen och allmänna principer. Vidare innefattar den en plikt att avhålla sig från åtgärder — både på och utanför bolagsstämma — som utgör rättsmissbruk.¹¹⁷ I allt väsentligt företräds samma uppfattning av Truyen och Evald.¹¹⁸

Majoritetsmissbruk fångas till stor del upp av generalklausulen i § 5-21 aksjeloven¹¹⁹, men vid sidan av den bestämmelsen kan allmänna principer om lojalitetsplikt tillämpas.¹²⁰ Att det finns en allmän princip om majoritetsaktieägares lojalitetsplikt, som gäller vid sidan av de lagstadgade reglerna, har bekräftats i ett relativt färskt fall från Høyesterett.¹²¹ Domen är inte enhällig, men i de rent rättsliga frågeställningarna var domarna eniga. I det fallet hade en majoritetsaktieägare medverkat till en underprisöverlåtelse. Domare Webster gjorde bland annat följande principiellt viktiga uttalande i målet:

På bakgrunn av lovforarbeidene er det etter min mening klart at loven må suppleres med en ulovfestet lojalitetsplikt. Også i juridisk litteratur er det støtte for at det gjelder en lojalitetsplikt som rekker videre enn aksjelovens bestemmelser.¹²²

Høyesteretts avgörande ligger väl i linje med följande uttalande av Augdahl:

For det annet er å merke at når den enkelte i den felles interesse har undergitt sig majoritetens vilje, så er forutsetningen at majoriteten også bruker sin myndighet på en med almindelig hederlighet stemmende måte. Herav følger selvsagt ikke i sin almindelighet at den enkelte kan motsette sig en selskapsbeslutning, fordi om den må ansees som uheldig for selskapet eller en del av dets aksjonærer. En sådan ordning ville lamme selskapet. Men så langt må dog den nevnte forutsetning føre at den enkelte ikke behøver å finde sig i beslutninger som inneholder et mot tro og love stridende overgrep fra majoritetens side. Om man for eks. tenker sig at aksjemajoriteten i et selskap som driver en blomstrende kolonialhandel i en liten by, erhverves av selskapets konkurrent på stedet, og at denne for å bli eneste hane i kurven misbruker sin aksjemajoritet til å beslutte aksjeselskapet oppløst, synes det ikke tvilsomt

¹¹⁶ Se t.ex. Buskerud Christoffersen, *Aksjeeiers lojalitetsplikt*, s. 138.

¹¹⁷ Se Buskerud Christoffersen, *Aksjeeiers lojalitetsplikt*, s. 138. I bokens avsnitt 5 redogörs för ett antal olika lojalitetsförpliktelser som, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, kan följa av lojalitetsplikten.

¹¹⁸ Se Truyen, *Aksjonaerens myndighetsmisbruk*, särskilt kapitel 7 och Evald, *Retsmisbrug i formueretten*, särskilt s. 285–290.

¹¹⁹ Lov 13 juni 1997 nr 44 om aksjeselskaper (aksjeloven). Aksjeloven gäller för privata bolag. Motsvarande bestämmelse med exakt samma numrering finns i lov 13 juni 1997 nr 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven), som gäller för publika bolag.

¹²⁰ Se t.ex. Aarbakke m.fl., *Aksjeloven og allmennaksjeloven*, s. 416 f. och Buskerud Christoffersen, *Aksjeeiers lojalitetsplikt*, bl.a. s. 74–80.

¹²¹ Se dom den 13 oktober 2020, HR 2020-1947-A. Domen är inte enhällig, men i de rent rättsliga bedömningarna var domarna eniga. Se även Rt 2000 s. 931 och Buskerud Christoffersen, *Aksjeeiers lojalitetsplikt*, särskilt s. 75–80.

¹²² Se HR 2020-1947-A p. 45.

at den enkelte aksjonær må kunne få denne beslutning underkjent ved domstolene.¹²³

Till skillnad från aktiebolagslagen innehåller aksjeloven bestämmelser som ger möjlighet till inlösen av aktieägares aktier i privata bolag vid bland annat varaktig motsättning mellan aktieägarna, eller missbruk av inflytande, förutsatt att tungt vägande skäl talar för inlösen (se § 4-24 aksjeloven).¹²⁴ Inlösen ska dock enligt § 4-24 (4) inte ske om det skulle medföra väsentlig skada för bolagets verksamhet eller på annat sätt vara oskäligt för bolaget. Överlag gäller också att aktieägarens intresse av att få sina aktier inlösta enligt bestämmelsen ska vägas mot bolagets intresse av att undgå inlösen.¹²⁵ Enligt bestämmelsen i § 4-25 aksjeloven kan även *bolaget* begära inlösen av en aktieägares aktier under vissa förutsättningar.¹²⁶ Härutöver finns det en bestämmelse om upplösning respektive inlösen i § 16-19 aksjeloven respektive allmennaksjeloven som är tillämplig när ett *bolagsorgan eller andra som företräder bolaget* (bestämmelsen träffar således mer än enbart majoritetsmissbruk) har handlat i strid mot generalklausulen och särskilt tungt vägande skäl talar för en upplösning av bolaget till följd härav.¹²⁷

I tysk rätt är det väl etablerat att aktieägare i ett *Aktiengesellschaft* har en lojalitetsplikt mot såväl bolaget som varandra.¹²⁸ Detsamma gäller en *Gesellschafter* (ung. delägare) i ett *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* ("GmbH").¹²⁹ Såväl majoritets- som minoritetsaktieägare har således en viss lojalitetsplikt i samband med utövande av rättigheter och åtgärder som kan skada bolaget får inte vidtas.¹³⁰ Lojalitetsplikten härleds ur det

¹²³ Se Augdahl, P., *Aksjeselskapet efter norsk rett*, Wittusen & Jensen, 3 uppl. 1959, s. 357 f. Se vidare Andenaes, M. H., *Aksjeselskaper & Allmennaksjeselskaper*, 2 uppl. Calax 2006, s. 320 och Truyen, *Aksjonaerens myndighetsmisbruk*, s. 19 f. Jfr utgången i det svenska rättsfallet NJA 2013 s. 1250, där Högsta domstolen dock framhöll att parterna hade försökt lösa tvisten genom förhandling.

¹²⁴ Se härtill bl.a. Bråthen, T., *Styremedlem og aksjonaer*, 2 uppl. Fagbokforlaget 2009, s. 81–85 och RG -2004-1346.

¹²⁵ Se Bråthen, *Styremedlem og aksjonaer*, s. 82.

¹²⁶ Se vidare Bråthen, *Styremedlem og aksjonaer*, s. 86. Reglerna är avsedda att tillämpas restriktivt, se Bråthen, T., *Selskapsrett*, 6 uppl., Gyldendal, Focus Forlag 2019, s. 129–132.

¹²⁷ Se t.ex. HR-2016-1439-A. Av rättsfallet framgår att bestämmelsen i § 16–19, som enligt ordalydelsen täcker överträdelse av generalklausulen, kan omfatta även så kallad utsvältning. I det fallet ansågs inte särskilt tungt vägande skäl för upplösning enligt § 16–19 föreligga. Däremot fann domstolen att det förelåg grund för att inlösa aktier enligt bestämmelserna i § 4–24 aksjeloven.

¹²⁸ Se t.ex. Cahn, A., 'The Shareholders' Fiduciary Duty in German Company Law', i *Shareholders' Duties*, s. 347–362, Cahn/v. Spannenberg, Spindler/Stilz, *Aktiengesetz*, 4 uppl., Beck-online 2019, § 53 a, Rn 36–46, särskilt Rn 48–50, Lange, Henssler/Strohn, *Gesellschaftsrecht*, 3 uppl., Beck-online 2016, § 53 a, Rn 7–8, Maul, Müller/Rödder, *Beck'sches Handbuch der AG*, 2 uppl., C.H. BECK 2009, § 4 Rn 6 och BGHZ 103, 183, 193 f.

¹²⁹ Se Baumbach/Hueck, *GmbH-Gesetz*, 21 uppl., Beck-online 2017, § 13, Rn 20 och Cahn/v. Spannenberg, *Spindler/Stilz Aktiengesetz*, § 53 a, Rn 37

¹³⁰ Se BGHZ 129, 136, 143 ff., Lange, Henssler/Strohn, *Gesellschaftsrecht*, § 53 a, Rn 10, Cahn/v. Spannenberg, *Spindler/Stilz Aktiengesetz*, § 53 a, Rn 44, Cahn, 'The Shareholders' Fiduciary Duty in German Company Law' i *Shareholders' Duties*, s. 354 och Baumbach/Hueck, *GmbH-Gesetz*, § 13, Rn 22. Se även Baumbach/Hueck,

avtalsförhållande som föreligger i förhållande till bolaget och som tar sig uttryck i bolagsordningen.¹³¹ Lojalitetsplikten för majoritetsaktieägare motiveras med att aktieägarna är delägare med ett gemensamt bolagssyfte och att majoritetsaktieägaren genom sitt inflytande — såväl på bolagsstämma som över ledningen — kan påverka minoritetens rättsställning och ekonomiska situation.¹³² Även enligt tysk rätt kan inlösen aktualiseras vid maktmissbruk. Inlösen kan således tillämpas i ett GmbH om viktig grund föreligger.¹³³ Denna okodifierade princip gäller i båda riktningarna, den kan således både ge bolaget rätt att lösa in en aktieägars aktier och ge en individuell aktieägare rätt att bli utköpt genom inlösen av dennes aktier.¹³⁴ Exempel på viktig grund är att en aktieägare på ett allvarligt sätt har brutit mot lojalitetsplikten, eller handlat chikanöst, eller om ett fortsatt samarbete av annan anledning framstår som omöjligt eller outhärdligt.¹³⁵

Utgångspunkten enligt *amerikansk rätt*¹³⁶ är att aktieägare har rätt att iakta sina egna intressen i samband med att rösträtt utövas på bolagsstämman.¹³⁷ I ett antal amerikanska rättsfall har domstolen dock fastslagit att majoritetsaktieägare, *controlling shareholders*¹³⁸, har en lojalitetsplikt, innebärande att sådan aktieägare inte får använda sin makt för

GmbH-Gesetz, § 13, Rn 20 och Cahn/v. Spannenberg, *Spindler/Stilz Aktiengesetz*, § 53 a, Rn 37.

¹³¹ Se Koch, *Hüffer/Koch Aktiengesetz*, 15 uppl., 2021, § 53 a Rn 13–17.

¹³² Se Maul, Müller/Rödter, *Beck'sches Handbuch der AG*, § 4 Rn 81, Koch, *Hüffer/Koch Aktiengesetz*, § 53 a Rn 14–17 och Cahn/v. Spannenberg, *Spindler/Stilz, Aktiengesetz*, § 53 a, Rn 43.

¹³³ Se Wicke, H., *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG)*, 4 uppl. C.H.BECK 2020, Anh. § 34: Austritt und Ausschließung eines Gesellschafters, Rn 10.

¹³⁴ Se t.ex. BGH NJW 1999, 3779, OLG Köln, NZG 1999, 1222. En komparativ översikt av olika utformningar av inlösenbestämmelser återfinns i Almlöf, H., 'Empowering minority shareholders', i Birkmose, H., Neville, M., och Engsig Sørensen, K. (red.) *Instruments of EU Corporate Governance: Effecting Changes in the Management of Companies in a Changing World*, Kluwer Law International, s. 239–260, på s. 251–254.

¹³⁵ Se Altmeyen, H. & Roth, G., *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung - GmbHG*, 10 uppl. C.H.BECK 2021, § 60 Rn. 80 och Strohn, L., *Münchener Kommentar zum GmbHG*, § 34, Rn 49–51.

¹³⁶ Bolagsrätten är en delstatlig angelägenhet. Viss skillnad kan därför råda mellan delstaternas rättsliga reglering. I de avseenden som diskuteras i artikeln synes rättsläget i huvudsak vara detsamma eller liknande i de flesta av de viktigare delstaterna. För enkelhetens skull talas därför i artikeln om amerikansk rätt, trots att det alltså egentligen är fråga om rättsläget i bl.a. Delaware, Kalifornien och New York.

¹³⁷ Se t.ex. Bainbridge, S. M., *Corporate Law*, 3 uppl., Foundation Press/LEG Inc 2015, s. 184.

¹³⁸ Enligt ALI Principles of Corporate Governance § 1.10 (b) föreligger det en presumtion för att en aktieägare som innehar mer än 25 procent av rösterna i ett bolag har kontroll, dvs. majoriteten av rösterna på bolagsstämma. Enligt de federala värdepappersrättsliga reglerna föreligger en sådan presumtion om röstinnehavet uppgår till minst tio procent, se Bainbridge, *Corporate Law*, s. 185. I bl.a. Delaware är det tillräckligt med s.k. *de facto control*, dvs. att en ägare rent faktiskt utövar kontroll över styrelsen och dess beslutsfattande oavsett storleken på röstinnehavet. Se bl.a. Solomon v. Armstrong, 747 A.2d 1098, 1116 n. 53 (Del.Ch. 1999) och Emerald Partners v. Berlin, 726 A.2d 1215, 1221 n. 8 (Del. 1999).

att gynna sina egna intressen till nackdel för minoriteten.¹³⁹ Lojalitetsplikten har motiverats med att majoritetsaktieägaren utser styrelsen, som har en omfattande lojalitetsplikt, och kan utfärda bindande instruktioner till styrelsen. Mot bakgrund (och under förutsättning) av att styrelsen står i ett beroendeförhållande till majoritetsaktieägaren har domstolarna utsträckt styrelseledamöternas lojalitetsplikt till att omfatta även majoritetsaktieägaren.¹⁴⁰

Även i *engelsk rätt* har det bekräftats i praxis¹⁴¹ att minoriteten inte får missbruka sin makt till nackdel för bolaget och minoriteten. I rättsfallet *Scottish Co-operative Wholesale Society v. Meyer*¹⁴² fastslogs även att majoriteten inte hade rätt att för egen räkning utnyttja en affärsmöjlighet som tillkom bolaget.¹⁴³ Av praxis följer också att en majoritetsaktieägare måste agera i *good faith* gentemot bolaget i dess helhet när bolagsstämman beslutar om bolagsordningsändringar.¹⁴⁴ I engelsk rätt kan i övrigt bestämmelsen om *unfair prejudice* i Section 994 (1) Companies Act 2006 tillämpas vid tvister mellan ägare.¹⁴⁵ Bestämmelsen tar sikte på dels fall då bolagets verksamhet har bedrivits eller bedrivs på ett sätt som är *unfairly prejudicial* med avseende på ägarnas, eller vissa ägares, intresse överlag, dels fall då en handling (eller underlåtenhet), faktisk eller föreslagen, är eller skulle bli skadlig, *prejudicial*.

4 En princip om förbud mot majoritetsmissbruk i svensk rätt?

4.1 Om principens existens och förhållandet till kodifierad rätt

Mot bakgrund av den föregående framställningen ska nu frågan analyseras om det i svensk rätt, i linje med vad som har fastställts i bland annat norsk rätt, finns en rättsprincip innebärande ett förbud mot majoritetsmissbruk, en princip som kan tillämpas vid sidan av de i avsnitt 3.2 angivna lagbestämmelserna.¹⁴⁶ Genom en induktiv metod skulle en sådan rättsprincip teoretiskt kunna härledas ur de enskilda

¹³⁹ Se bl.a. *Jones v. H.F. Ahmanson & Co.*, 460 P.2d 464, 471 f. (Cal. 1969); *Kahn v. Lynch Communication System, Inc.*, 638 A.2d 1110, 1115 (Del. 1994); *Sinclair Oil Corp. v. Levien*, 280 A.2d 717, 720 (Del. 1971); *G & N Aircraft, Inc. v. Boehm*, 743 N.E.2d 227 (Ind 2001). Se även Anabtawi, I. och Stout, L. A., 'Fiduciary Duties for Activist Shareholders', *Stanford Law Review* 2008, Vol. 60(5), s. 1255–1308, särskilt på s. 1265–1272 och Bainbridge, *Corporate Law*, s. 184.

¹⁴⁰ Se *Pepper v. Litton*, 308 U.S. 295, 306 (1939), där domstolen också uttalade "A director is a fiduciary. So is a dominant or controlling stockholder or group of stockholders." Se även Bainbridge, *Corporate Law*, s. 184.

¹⁴¹ *Menier v. Hooper's Telegraph Works* (1874) L.R. 9 Ch. App. 350.

¹⁴² *Scottish Co-operative Wholesale Society v. Meyer* [1959] AC 324.

¹⁴³ Se även Lower, M., *Good faith and the partly-owned subsidiary*, J.B.L. 2000, May, s. 232–253, på s. 253.

¹⁴⁴ *Allen v. Gold Reefs of West Africa Ltd*, [1900] 1 Ch 656, CA. Se även angående stämmobeslut generellt *Clemens v. Clemens Bros Ltd*, [1976] 2 All ER 268 och Davies, P. m.fl., *Gower Principles of Modern Company Law*, 11 uppl. Thomson Reuters 2021, s. 493–502.

¹⁴⁵ Se Davies m.fl., *Gower Principles of Modern Company Law*, s. 492.

¹⁴⁶ Se angående allmänna rättsprinciper exempelvis Hellner, J., *Rättsteori*, 2 uppl. Norstedts Juridik 1994, s. 117, Holm, *Den avtalsgrundade lojalitetsplikten*, s. 199–222 och Schultz, 'Hur skapas en allmän rättsprincip? Exemplet obehörig vinst', *Festskrift till Jan Kleineman*, s. 758.

lagbestämmelserna.¹⁴⁷ Det kan dock också förhålla sig så att det snarare är lagbestämmelserna som deducerats ur en redan existerande rättsprincip om ett förbud mot majoritetsmissbruk.¹⁴⁸

En rättsprincip kan således ge upphov till lagbestämmelser, något som samtidigt befäster och påverkar principens fasthet och räckvidd.¹⁴⁹

Det finns stöd i doktrinen för att i vart fall vissa av minoritetsskyddsreglerna grundas på en princip om förbud mot majoritetsmissbruk.¹⁵⁰ Nial har sålunda i samband med en genomgång av generalklausulen anfört:

Personligen har jag den uppfattningen, att man här i Sverige såsom t. ex. i Danmark hade kunnat komma fram till samma princip på grundvalen av gällande rätt, utan särskilt lagstadgande. Regelns lagfästade bör dock äga betydelse ur preventionssynpunkt. Vidare ger regelns upptagande i lagen en anknytningspunkt för vissa viktiga skadeståndsregler.¹⁵¹

I de fall en rättsprincip har givit upphov till specifika bestämmelser i lag kan principen tillämpas i fall som inte omfattas av de uttryckliga bestämmelserna.¹⁵² Taxell har sålunda i fråga om skälighetsprincipen uttalat:

En princip kan ha innefattats i lag utan att där komma till klart uttryck. Den kan ingå i eller bilda grund för enskilda lagstadganden. Den betydelsefulla skälighetsprincipen har, med stor bärvidd, konkretiserats i AvtL 36 § (och

¹⁴⁷ Se t.ex. dom av den 15 oktober 2009, Audiolux m.fl., C-101/08, ECLI:EU:C:2009:626 och Basedow, J., 'General Principles of European Private Law and Interest Analysis — Some Reflections in the Light of Mangold and Audiolux', *European Review of Private Law*, 2016 (3&4), s. 331–352.

¹⁴⁸ Se Truyen, 'General Principles on the abuse of shareholders' rights in Nordic legislation' i *Company Law and SMEs*, s. 171–191, särskilt på s. 175–178. Taxell har uttalat följande i fråga om lojalitetsprincipen, som på den tiden uttalandet gjordes inte hade befästs lika tydligt i praxis: "Slutligen finns det rättsprinciper som inte, åtminstone inte direkt, har anknytning till vare sig lag eller rättspraxis. De framträder enbart som en förenkling och komprimering av allmänna motiv och syften av relevans för avtalsrättsliga överväganden. Man kan nämna lojalitetsregeln som uttrycker tanken att parter i avtalsförhållanden inte ensidigt får driva egna intressen utan är skyldiga att inom vissa gränser beakta motparternas rätt och fördel. Med tiden kan också den principen få fäste i lag." Se Taxell, L.E., *Avtalsrättens normer — några riktlinjer*, Åbo Akademis förlag 1987, s. 60. Se även Peczenik, A., *Juridikens metodproblem: rättskällelära och lagtolkning*, Almqvist & Wiksell 1974, s. 196 f.

¹⁴⁹ Se t.ex. Taxell, *Avtal och rättsskydd*, s. 75 f. samt densamme i *Rätt och Demokrati*, s. 188. Man kan här tala om en sorts hermeneutiskt växelverkan mellan den allmänna rättsprincipen och de lagregler som kan sägas ha sitt ursprung i principen.

¹⁵⁰ Se Nial, H., 'Minoritetsskyddet i aktiebolag', SvJT 1941, s. 702–720, på s. 716 f. Motsvarande uppfattning företrädde av Cederberg, som var den första att föreslå att principen borde lagfästas genom en generalklausul. Se Cederberg, L., 'Till frågan om likställighetsprincipens tillämpning inom handelsbolagsrätten', *Minneskrift ägnad 1734 års lag av jurister i Sverige och Finland den 13 december 1934 200-årsdagen av riksens ständers beslut II*, Stockholm 1934 s. 499–522. Se även Pönkä, 'The principle of equality of shares and shareholders', NTS 1/2016, s. 38–49.

¹⁵¹ Nial, 'Minoritetsskyddet i aktiebolag', SvJT 1941, s. 702–720, på s. 716 f.

¹⁵² Se t.ex. Taxell, *Rätt och Demokrati*, s. 188 och Truyen, 'General Principles on the abuse of shareholders' rights in Nordic legislation' i *Company Law and SMEs*, s. 171–191, särskilt på s. 171 och s. 175–178. Ramberg synes vara av en annan uppfattning, se Ramberg, www.avtalslagen2020.se, avsnitt 1.3.7, 12 juli 2022.

KonsumentskyddsL 3:1). Den har därutöver bildat grund för en del specialstadganden (t.ex. HyresL 5 §). Dessa lagnormer anger inte uttömmande principens verkningskrets. Skälighetsbedömningar, med olika nyanser, har betydelse långt utanför lagrummen. De fall som lagen reglerar hör till en större helhet inom vilken det finns plats för likartade rättsliga bedömningar.¹⁵³

Med stöd av en lagpositivistisk syn skulle det dock kunna argumenteras för att majoritetsmissbruk i aktiebolagsrätten uteslutande är reglerat av lagstiftaren genom de förhållandevis detaljerade bestämmelserna i aktiebolagslagen. Även en detaljerad lagstiftning som aktiebolagslagen har emellertid luckor; lagstiftaren kan omöjligt reglera alla tänkbara situationer och samhällsutvecklingen kan för övrigt leda till att nya, oreglerade situationer uppstår.¹⁵⁴ I sådana fall måste de allmänna rättsprinciperna kunna tillämpas. I synnerhet gäller detta när en rättsprincip ligger till grund för lagbestämmelserna.¹⁵⁵ Conac har i frågan om just majoritetsmissbruk uttalat:

Therefore, the shareholder duty not to abuse rights is often dealt with through rules, rather than by a general principle left for judges to apply. Nevertheless, since there is a need for flexibility in the management of companies — and not all conflicts of interest can be regulated in order to protect the shareholders — there is still room for abusive behaviours that national courts will then have to tackle.¹⁵⁶

Ett tydligt exempel på en delvis lagreglerad rättsprincip är lojalitetsplikten. Den är lagreglerad i aktiebolagslagen genom främst jävsbestämmelserna i 8 kap. 23 och 34 §§ ABL och generalklausulen i 8 kap. 41 § första stycket ABL. Det innebär dock inte att fall som inte omfattas av de bestämmelserna är förenliga med lojalitetsplikten. Styrelseledamöterna är sysslomän¹⁵⁷ och har i den egenskapen en omsorgsplikt och en omfattande lojalitetsplikt, innefattande bland annat ett förbud att otillbörligen utnyttja förmåner och andra fördelar, en skyldighet att undvika och informera om intressekonflikter, en tystnadsplikt, en upplysningsplikt och ett förbud att utnyttja bolagets affärsmöjligheter.¹⁵⁸ Flera av dessa plikter, däribland tystnadsplikten och upplysningsplikten mot bolaget är inte lagreglerade, men kan

¹⁵³ Taxell, *Avtalsrättens normer — några riktlinjer*, s. 59.

¹⁵⁴ Se Taxell, *Avtalsrättens normer — några riktlinjer*, s. 60.

¹⁵⁵ Se Taxell, *Avtalsrättens normer — några riktlinjer*, s. 59.

¹⁵⁶ Se Conac, 'The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights' i *Shareholder' Duties*, s. 364. Se även Taxell, *Avtal och rättsskydd*, s. 75 f., Skar, 'Omgåelse i aksjeselskapsretten', TfR, vol. 132, 3–4/2019, s. 269–306, på s. 293 och Truyen, 'General Principles on the abuse of shareholders' rights in Nordic legislation' i *Company Law and SMEs*, s. 171–191, särskilt på s. 171 och s. 175–178.

¹⁵⁷ Se NJA 2016 s. 962.

¹⁵⁸ Se t.ex. NJA 2013 s. 117, NJA 2016 s. 962, Östberg, *Styrelseledamöters lojalitetsplikt*, s. 145–287 och Svernlöv, C., *Ansvarsfrihet — Dechargeinstituet i svensk aktiebolagsrätt*, 3 uppl. Norstedts Juridik 2022, s. 181–185.

grunda ett skadeståndsansvar mot bolaget vid pliktbrott.¹⁵⁹ De lagregler som har härletts ur lojalitetsplikten reglerar således endast vissa lojalitetsförpliktelser; andra har endast sin grund i rättsprincipen.

Ett argument mot en sådan ordning är att den medför att viss makt överflyttas från lagstiftaren till rättstillämparen, som därmed får utökad diskretion att göra bedömningar i individuella fall.¹⁶⁰ Detta kan anses tveksamt med beaktande av demokratiska aspekter. Vidare kan det anses påverka förutsebarheten negativt. Särskilt tydlig blir maktförskjutningen i de fall en part åberopar lagen eller en avtalsbestämmelse i enlighet med dess ordalydelse, men domstolen bedömer handlandet som ett missbruk som strider mot lagens ändamål eller avtalets syfte.¹⁶¹ Med hänsyn härtill är viss restriktivitet vid tillämpning av principen påkallad.¹⁶² I fråga om just en princip om förbud mot majoritetsmissbruk bör det också beaktas att ett otillbörligt utövande av makt i aktiebolag strider mot majoritetsprincipens syfte och ytterst även mot aktiebolagsrättens ändamål, att främja investeringsviljan och underlätta näringsverksamhet.¹⁶³ Härtill kan noteras att Högsta domstolen i flera rättsfall har hänvisat till eller tillämpat allmänna rättsprinciper.¹⁶⁴ Vidare har domstolen i andra fall tillämpat bestämmelser i aktiebolagslagen analogt. Högsta domstolens rättstillämpning inom associationsrättens område visar således att aktiebolagslagen har luckor som måste fyllas genom tillämpning av rättsprinciper eller genom analog tillämpning av lagregler.¹⁶⁵ Ett ytterligare argument som stödjer standpunkten att det finns en rättsprincip om förbud mot majoritetsmissbruk är att det ligger i linje med vad som gäller enligt flera utländska rättsordningar.¹⁶⁶

Vår bedömning är sammanfattningsvis att det finns en princip om förbud mot majoritetsmissbruk. Principen kommer delvis till uttryck genom specifika aktiebolagsrättsliga bestämmelser, men kan enligt vår bedömning vid behov tillämpas vid sidan av de lagreglerade fallen.¹⁶⁷

¹⁵⁹ Se t.ex. Östberg, *Styrelseledamöters lojalitetsplikt*, s. 442–450.

¹⁶⁰ Se Undén, 'Om rättsmissbruk eller s.k. chikan', JFT 1938 s. 10–30, på s. 20 och Dworkin, *Taking Rights Seriously*, s. 48–63, som dock framför kritik mot den lagpositivistiska synen.

¹⁶¹ Se t.ex. Snell, 'The Notion of and a General Test for Abuse of Rights: Some Normative Reflections', i *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 224.

¹⁶² Se Vogenauer, 'The Prohibition of Abuse of Law: An Emerging General Principle of EU Law', *Prohibition on Abuse of Law — a New General Principle of EU Law?*, s. 546. Se vidare avsnitt 4.3.

¹⁶³ Se bl.a. Pönkä, 'The principle of equality of shares and shareholders', NTS 1/2016, s. 38–49.

¹⁶⁴ Se bl.a. NJA 2013 s. 117, NJA 2016 s. 962 och NJA 2021 s. 943.

¹⁶⁵ Se bl.a. NJA 1997 s. 418, NJA 2015 s. 466, NJA 2016 s. 604 och NJA 2019 s. 259. Analog tillämpning avfärdades dock i rättsfallen RH 2012:33 och NJA 2013 s. 1203 "Liberala Tidningar II".

¹⁶⁶ Se för norsk rätt t.ex. Høyesterett dom den 13 oktober 2020, HR 2020-1947-A, Buskerud Christoffersen, *Aksjeeiers lojalitetsplikt*, s. 138 och för tysk rätt t.ex. Koch, Hüffer/Koch *Aktiengesetz*, § 53 a Rn 13–17.

¹⁶⁷ Se även Taxell, *Avtal och rättsskydd*, s. 75 som anför: "De allmänna rättsprincipernas funktion framträder klarast när det finns luckor i lag och avtal".

4.2 Rättsmissbruk eller brott mot lojalitetsplikten?

En fråga som kan ställas är hur principen om förbud mot majoritetsmissbruk förhåller sig till principen om rättsmissbruk respektive lojalitetsplikten. Ett synsätt är att principen främst har sin grund i och utgör en underkategori till principen om rättsmissbruk. Vad som talar härför är att majoritetsmissbruk kan sägas utgöra ett missbruk av den lagstadgade rätten för majoriteten att utöva bestämmande inflytande i bolaget, då det strider mot majoritetsprincipens och ytterst aktiebolagsrättens ändamål.¹⁶⁸ Det bör således, som nämnts i avsnitt 3.1 ovan, kunna ses som en form av rättsmissbruk. Det kan dock även diskuteras vilken betydelse, om någon, den kontraktuella aspekten mellan aktieägarna och bolaget har i detta avseende. I norsk och tysk rätt är det som framgår ovan väl etablerat att det finns ett kontraktuellt inslag mellan aktieägarna och bolaget genom bundenheten till bolagsordningen, som anses utgöra ett slags avtal mellan aktieägarna och bolaget. Det kontraktuella inslaget anses grunda en lojalitetsplikt mot bolaget och övriga aktieägare och i vart fall i tysk rätt ligger främst lojalitetsplikten till grund för förbudet mot majoritetsmissbruk.¹⁶⁹ Det är också, som framgår av avsnitt 3.3 ovan, väl etablerat i många andra utländska rättsordningar att majoritetsaktieägare måste utöva sin makt lojalt mot bolaget och minoriteten.

I svensk rätt finns det visst rättsligt stöd för uppfattningen att det finns ett kontraktuellt, eller i vart fall kontraktliknande, inslag mellan aktieägarna och bolaget (även utan särskilt aktieägaravtal eller annat avtal), även om det inte är lika entydigt som i norsk och tysk rätt.¹⁷⁰ Samtliga beslutande bolagsorgan, inklusive bolagsstämman, är sålunda skyldiga att iaktta bestämmelserna i bolagsordningen och aktieägarna kan, som framgår av avsnitt 3.2 ovan, också drabbas av skadeståndsansvar om de genom grov vårdslöshet eller uppsåt på bolagsstämman fattar beslut som uppenbart strider mot till exempel vinstsyftet. Det kontraktuella, eller kontraktliknande, inslaget och bundenheten till

¹⁶⁸ Se Truyen, 'General Principles on the abuse of shareholders' rights in Nordic legislation' i *Company Law and SMEs*, s. 171–191, särskilt på s. 175–178.

¹⁶⁹ För samma uppfattning i norsk rätt se Truyen, 'General Principles on the abuse of shareholders' rights in Nordic legislation' i *Company Law and SMEs*, s. 171–191, särskilt på s. 177–178.

¹⁷⁰ Se NJA 2016 s. 962 p. 27 och 29 och NJA 2020 s. 822 p. 14, som dock rörde en ekonomisk förening samt Lehrberg, B., *Aktieägaravtal och bolagsordning*, Iusté 2015, s. 13 f. Det ska framhållas att den kontraktuella relationen mellan medlemmen och associationen är tydligare i ekonomiska föreningar än i aktiebolag, då hela grundtanken med en ekonomisk förening är att främja de enskilda medlemmarnas ekonomiska intresse och medlemmarna även är skyldiga att delta i föreningens verksamhet enligt det kooperativa kriteriet. Lindskog har ställt sig kritisk till det kontraktuella inslaget, se Lindskog, S., 'Något om tolkning och jämkning av bolagsordningar och andra associationskonstitutioner', i Gilson m.fl. (red.), *Festskrift till Rolf Skog*, s. 793–813, särskilt på s. 797 och not 33. I de fall det finns ett aktieägaravtal eller om aktieägarna samarbetar nära inom ramen för bolaget finns det ett tydligt kontraktuellt förhållande och en lojalitetsplikt till följd därav, se vidare Del II av denna artikelserie, Om rättsmissbruk i aktiebolagsrätten — särskilt om minoritetsmissbruk.

vinstsyftet kan sägas grunda en viss, om än begränsad, lojalitetsplikt för aktieägare. Det sagda medför att även om principen om förbud mot majoritetsmissbruk i svensk rätt främst torde ha sin grund i principen om rättsmissbruk förstärks argumenten för en sådan princip av de anförda kontraktuella aspekterna.

4.3 Något om principens innebörd och tillämpning

Det faller inte inom ramen för syftet med denna artikel att närmare analysera principens innebörd och tillämpning.¹⁷¹ Några anmärkningar är dock på sin plats.

Till en början kan konstateras att vid en tillämpning av principen om förbud mot majoritetsmissbruk i det enskilda fallet får en intresseavvägning göras mellan intresset av att upprätthålla majoritetsprincipen, med beaktande av principens syfte, och intresset av ett rimligt minoritetsskydd. Som anförts i avsnitt 2.1 ovan förutsätter en tillämpning av principen om rättsmissbruk att missbruket är i någon mån kvalificerat.¹⁷² Motsvarande torde gälla för principen om förbud mot majoritetsmissbruk. Det bör således normalt inte räcka att makten culpöst har använts på ett sätt som skadar bolaget eller minoriteten, utan någon form av otillbörligt syfte måste föreligga. Utnyttjande av makten i skadesyfte, jfr chikan, bör ses som kvalificerat. Det förhållandet att åtgärden är sakligt motiverad eller ligger i bolagets intresse talar normalt mot förekomsten av majoritetsmissbruk.¹⁷³ Som indikerats ovan i avsnitt 2.1 har rättsmissbruk ansetts kunna föreligga om rättigheten utövas utan saklig grund med följden att det sker helt på motpartens bekostnad, utan egen fördel eller med endast obetydlig fördel.¹⁷⁴

Principen bör till exempel kunna tillämpas i de fall minoriteten inte vinner en otillbörlig fördel, utan enbart agerar i syfte att skada minoriteten.¹⁷⁵ Den bör även kunna tillämpas vid majoritetsmissbruk som genomförs i form av flera beslut som inte var för sig, men tillsammans, kan anses konstituera ett maktmissbruk.

I det följande ges några ytterligare exempel på fall som, beroende på omständigheterna, bör kunna strida mot principen om förbud mot majoritetsmissbruk, men som inte alltid fångas upp av de lagstadgade bestämmelserna.¹⁷⁶ Ett exempel kan vara att en majoritetsägare utan

¹⁷¹ Se för en något mer utförlig analys Truyen, 'General Principles on the abuse of shareholders' rights in Nordic legislation' i *Company Law and SMEs*, s. 171–191, särskilt på s. 179–187.

¹⁷² Se t.ex. Evald, *Retsmisbrug i formueretten*, s. 322 f.

¹⁷³ Se Werlauff, *Selskabsmasken*, s. 31, som framhåller att majoritetsmissbruk förutsätter att handlandet ses som oberättigat genom att det inte tjänar bolagets intresse, samt Truyen, 'General Principles on the abuse of shareholders' rights in Nordic legislation' i *Company Law and SMEs*, s. 171–191, särskilt på s. 186–187.

¹⁷⁴ Se Evald, *Retsmisbrug i formueretten*, s. 59 och Undén, 'Om rättsmissbruk eller s.k. chikan', JFT 1938 s. 10–30, på s. 14.

¹⁷⁵ Samma uppfattning Aarbakke m.fl., *Aksjeloven og allmennaksjeloven*, s. 416.

¹⁷⁶ Engsig Sørensen diskuterar principens tillämpning i 'Duty of loyalty for shareholders — a possible remedy for conflicts in SMEs?' i *Company Law and SMEs*, s. 127–170, på s. 156–167.

saklig grund vägrar att efterkomma en begäran om minoritetsutdelning enligt 18 kap. 11 § ABL med följderna att minoriteten måste väcka en klandertalan för att få beslutet upphävt eller ändrat. Syftet med ett sådant förfarande kan vara att skapa problem för minoriteten, vilket kan öka viljan hos minoriteten att sälja aktierna till majoriteten. Ett annat fall som kan utgöra majoritetsmissbruk är det då en finansiellt stark majoritetsaktieägare, i syfte att öka sin ägarandel rejält, pressar fram mycket förmånliga villkor i samband med en företrädesemission väl medveten om att många minoritetsaktieägare inte kommer att ha möjlighet att teckna aktier i emissionen. De förmånliga villkoren kan bestå i såväl en rejält rabatterad teckningskurs som en hög ersättning för teckningsåtaganden. Det ska dock framhållas att minoriteten i sådana fall normalt har en uppförsbacke, då minoriteten i princip måste bevisa bland annat att bolaget saknade egentligt kapitalökningsbehov.¹⁷⁷ I andra fall skulle majoritetsaktieägare kunna, utan att fatta ett stämmobeslut, genom påtryckningar förmå styrelsen eller annan befattningshavare att vidta åtgärder som skadar en minoritet. Förvisso kan i sådana fall även styrelsens åtgärder utgöra skadestandsgrundande lag- respektive pliktbrott, men i vissa fall kan det vara mer förmånligt att vända sig mot den majoritetsaktieägare som medverkat till åtgärderna. Ytterligare ett exempel som nämns av Skar är att majoriteten utnyttjar en så kallad drag-along bestämmelse i ett aktieägaravtal på ett otillbörligt sätt. Det kan exempelvis ske genom att majoritetsaktieägaren med tillämpning av drag-along bestämmelsen påkallar en försäljning till ett lägre pris till en tredje man, som övertar äganderätten för en kort tidsperiod, varefter majoritetsaktieägaren köper tillbaka aktierna enligt en på förhand avtalad option.¹⁷⁸

Fråga uppkommer då vilka rättsföljder som kan aktualiseras vid en tillämpning av principen. Som noterats i avsnitt 2.4 kan rättsmissbruk sanktioneras på olika sätt beroende på situationen. Motsvarande gäller vid majoritetsmissbruk.

I de fall bolaget eller minoriteten skadas bör under vissa förutsättningar skadestånd kunna aktualiseras vid majoritetsmissbruk och i det sammanhanget bör följande noteras. Aktieägare kan bli skadeståndsansvariga gentemot bolaget eller tredje man, till exempel annan aktieägare, under de förutsättningar som anges i 29 kap. 3 § ABL. Av den bestämmelsen framgår att för skadeståndsansvar krävs minst grov vårdslöshet och en överträdelse av aktiebolagslagen, bolagsordningen eller tillämplig lag om årsredovisning (utöver rekvisiten skada och adekvat kausalitet). En överträdelse av exempelvis generalklausulen eller en uppenbar överträdelse av vinstsyftet kan således föranleda skadeståndsansvar. Överträdelse av en rättsprincip utgör emellertid inte en direkt överträdelse av aktiebolagslagen. Däremot kan det argumenteras för

¹⁷⁷ Se Svea hovrätts dom den 8 maj 2007 i mål T 1438-05, som dock rörde enbart en förmånlig teckningskurs.

¹⁷⁸ Se Skar, 'Omgåelse i aksjeselskapsretten', TFR, vol. 132, 3–4/2019, s. 269–306, på s. 300.

att en sådan överträdelse strider mot grunderna för bestämmelser i aktiebolagslagen. Flera lagbestämmelser kan som anförts ovan anses vila på en princip om förbud mot majoritetsmissbruk. Med en extensiv tolkning av aktiebolagslagen kan det därför argumenteras för att 29 kap. 3 § ABL kan tillämpas direkt. Ett alternativ är att åberopa en analog tillämpning av bestämmelsen. Bestämmelser i aktiebolagslagen har, som framgår i avsnitt 4.1 ovan, tillämpats analogt i flera fall, inte minst under senare tid. Det ska dock framhållas att rättsläget är oklart i dessa avseenden, och det är osäkert om domstolarna skulle acceptera någon av dessa argumentationslinjer.¹⁷⁹

I den mån aktieägarna har ingått ett aktieägaravtal (muntligen, skriftligen eller konkludent) som utgör ett enkelt bolag bör skadeståndsbestämmelsen i 2 kap. 14 § första stycket lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag kunna tillämpas vid majoritetsmissbruk som har medfört skada för bolagsmännen. I fråga om enkla bolag gäller eventuell skadeståndsskyldighet just gentemot annan bolagsman, eftersom bolaget inte är en juridisk person (se 2 kap. 14 § lag om handelsbolag och enkla bolag jämfört med 4 kap. 2 § 2 samma lag). Och om förfarandet strider mot en kontraktuell lojalitetsplikt kan även skadestånd gentemot avtalsmotparten på rent kontraktuell grund aktualiseras. I övrigt bör skadestånd i särskilda fall kunna aktualiseras enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer om kvalificerad otillbörlighet.¹⁸⁰

Vid majoritetsaktieägares otillbörliga påtryckningar att acceptera oskäliga avtalsvillkor bör i en efterföljande process avtalslagens ogiltighetsregler, främst 33 eller 36 §, kunna tillämpas. Majoritetsmissbruk bör även kunna påverka tolkningen av avtalsbestämmelser.

Som visats i avsnitt 3.3 erbjuder vissa rättsordningar minoriteten rätt att kräva att bli utköpt vid majoritetsmissbruk. I jämförelse härmed erbjuder aktiebolagslagen en mycket snäv möjlighet till inlösen genom 25 kap. 21–22 §§ ABL.¹⁸¹ Enligt vår bedömning bör utrymmet att tillämpa dessa bestämmelser analogt, eller att med åberopande av förbudet mot majoritetsmissbruk begära inlösen av aktier vara högst begränsat, eftersom det är fråga om ingripande åtgärder som rör äganderätten.¹⁸²

¹⁷⁹ Det kan dock noteras att skadeståndsreglerna tolkades extensivt i bl.a. NJA 1996 s. 224, som rörde revisors ansvar.

¹⁸⁰ Se Lindskog, *Lagen om handelsbolag och enkla bolag, en kommentar*, (2019-08-21 version 3, JUNO) kommentaren till kommentaren till 2 kap., avsnitt 5.3.3. not 151 och Lennander, 'Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande' i *Festskrift till Stefan Lindskog*, s. 422.

¹⁸¹ Se t.ex. Almlöf, H. 'Regulation of Shareholder Exits in Closely Held Companies — Reflections from Sweden', *European Company and Financial Law Review* 2022, vol. 19(2), s. 175–202, på s. 197 och Almlöf, 'Empowering minority shareholders', i *Instruments of EU Corporate Governance: Effecting Changes in the Management of Companies in a Changing World*, s. 251–254.

¹⁸² Annan uppfattning i bl.a. norsk rätt, se Buskerud Christoffersen, *Aksjeeiers lojalitetsplikt*, s. 74 f. med vidare hänvisningar.

5 Sammanfattande slutsatser

Som framgår av undersökningen finns det stöd i praxis och doktrin för att det i svensk rätt finns en rättsprincip innebärande ett förbud mot rättsmissbruk. Principen om rättsmissbruk kan tillämpas självständigt inom aktiebolagsrätten vid rättsmissbruk som är i någon mån kvalificerat enligt vad som utvecklats ovan, men den kan också sägas ligga till grund för en princip om förbud mot majoritetsmissbruk. De enskilda lagbestämmelserna i aktiebolagslagen som syftar till att förhindra främst majoritetsmissbruk kan anses vila på denna princip, men dess existens och innehåll är inte begränsad till de lagreglerade fallen. Principen om förbud mot majoritetsmissbruk bör således kunna tillämpas vid sidan av de lagreglerade fallen i sådana fall som är likartade och där den rättspolitiska målsättningen, att förhindra maktmissbruk till skada för bolaget eller minoriteten och till skydd för investeringsviljan, är densamma. Det kontraktuella, eller kontraktliknande, inslag som föreligger mellan aktieägarna och bolaget genom bundenheten till bolagsordningen och vinstsyftet, kan sägas stärka grunden härför. I artikeln har vidare konstaterats att rättsmissbruk, och därmed även majoritetsmissbruk, normalt strider mot en kontraktuell grundad lojalitetsplikt (i den mån sådan förekommer) samt att olika rättsföljder kan aktualiseras beroende på vilken typ av missbruk som har förekommit.

Undersökningen i denna artikel har fokuserat på rättsmissbruk och majoritetsmissbruk. Som identifierades redan i förarbetena till 1944 års aktiebolagslag¹⁸³ finns det dock även risk att minoriteten missbrukar minoritetsskyddet till skada för majoriteten eller bolaget. Minoritetsmissbruk är ett område som är än mer utforskat än majoritetsmissbruk i svensk rätt, även om det kan ha fått ökat intresse i och med införandet av den särskilda bestämmelsen om kostnadsansvar vid missbruk av institutet särskild granskning i 10 kap. 28 § ABL. Minoritetsmissbruk behandlas närmare i artikelseriens Del II, Om rättsmissbruk i aktiebolagsrätten — särskilt om minoritetsmissbruk.

¹⁸³ Se SOU 1941:9 s. 23.